

YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİ

(5352 sayılı Adli Sicil Kanunu md.13/A)

RESTITUTION OF FORFEITED RIGHTS

(Judicial Records Code Nr.5352 Article 13/A)

Dr. Çetin ARSLAN

Yargıtay Cumhuriyet Savcısı

GİRİŞ, I. TANIMI, HUKUKİ NİTELİĞİ, BENZER KURUMLARDAN FARKLARI, GERİ VERİLMESİNDE BENİMSENEN SİSTEMLER VE KISA TARİHÇESİ, A. TANIM, B. HUKUKİ NİTELİĞİ, C.BENZER KURUMLARDAN FARKLARI, 1. Yargılamanın Yenilenmesinden (İade-i Muhakemededen) Farkları, 2. Genel Aftan Farkları, 3. Özel Aftan Farkları, 4.Cezanın Ertelenmesinden Farkları, D. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNDE BENİMSENEN SİSTEMLER, E.KISA TARİHÇESİ, II. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNE İLİŞKİN HÜKÜMLERİN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI, III. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN KONUSU VE KOŞULLARI, A. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN KONUSU, B. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN KOŞULLARI, 1.Cezanın İnfaz Edilmiş veya İnfaza Hukuki Bir Nedenle Son Verilmiş Olması, a) Cezanın İnfaz Edilmiş Olması, b) Cezanın İnfazına Hukuki Bir Nedenle Son Verilmiş Olması, aa) Cezanın İnfazına “Genel Af veya Etkin Pişmanlık” Dışında Hukuki Bir Nedenle Son Verilmiş Olması, bb) Cezanın İnfazına “Genel Af veya Etkin Pişmanlık” Nedeniyle Son Verilmiş Olması, 2. Deneme Süresinin Yeni Bir Suç İşlenmeden ve İyi Halli Olarak Geçirilmiş Olması, a) Deneme Süresi, b) Suç İşlememek ve Hayatını İyi Halli Olarak Sürdürmek, 3. 31.12.1987 Tarihinden Önce İşlenmiş Suçlarda Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesine İlişkin Özel Koşullar (4.3.2004 tarih ve 5106 Sayılı Kanun md.1), 4. Hileli Müflislere Özgü Ek Koşul, IV. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNDE USUL,

A.TALEP, B. TALEBİN YAPILACAĞI MERCİİ, C. İNCELEME USULÜ, D. İNCELEME SONUCUNDA VERİLECEK KARARLAR VE BUNLARA KARŞI BAŞVURULABİLECEK KANUNYOLLARI, 1. İnceleme Sonucunda Verilecek Kararlar, a) Talebin Kabulüne İlişkin Karar, b) Talebin Reddine İlişkin Karar, aa) Talebin Esastan Reddi, bb) Talebin Usulü Nedenlerle Reddi, 2. Kararlara Karşı Başvurulabilecek Kanun yolları, E. MUHAKEME MASRAFLARI, V. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN SONUÇLARI, A.GENEL OLARAK, B. ADLİ SİCİLE İLİŞKİN SONUÇLARI, C.YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİ KARARININ GERİ ALINMASI, SONUÇ, BİBLİYOGRAFYA, KISALTMALAR

ÖZET

“*Yasaklanmış hakların geri verilmesi*”, belli bir suç veya cezaya mahkûmiyete bağlı olarak gerek Ceza Kanunu’nda gerekse diğer kanunlarda öngörülen çeşitli hak yoksunluklarının giderilmesini sağlayan hukuki çaredir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun benimsediği yaptırım teorisi gereği sürekli hak yoksunluğunun benimsenmemiş olduğu gerekçesiyle konuya ilişkin bir hükme, ne bu Kanunda ne de 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer verilmiştir. Ancak diğer kanunlarda öngörülen sürekli hak yoksunluklarının hüküm ifade etmeye devam etmeleri nedeniyle, bu konuda tekrar bir düzenleme yapılması ihtiyacı ortaya çıkmış ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’na 13/A maddesi eklenmek suretiyle yeniden düzenlenmiştir. Çalışmamızda bu yeni düzenleme, özellikle 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu (md.121–124) ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda (md.416–420) konunun düzenlendiği hükümlerle mukayese edilmek suretiyle incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Yasaklanmış hakların geri verilmesi, Memnu hakların iadesi, Hak yoksunluğu, Hak mahrumiyeti, Adli Sicil Kanunu md.13/A.

ABSTRACT

“*Restitution of forfeited rights*” is a legal remedy for the loss of diverse rights related to a specific crime or punishment either in the Penal Code or other laws. Neither in the Turkish Penal Code nor in the Criminal Procedural Code Law 5271 are there clauses with regards to this issue because of the sanction policy adopted by the Turkish Penal Code Law 5237. But because of the perpetuation of the loss of rights foreseen in other laws, it turned out that there was a need for a new regulation; this regulation was accomplished by adding Article 13/A to the Law 5352. In our study, we examined this new regulation by comparing it with the ones of the obsolete laws Turkish

Criminal Code Law 765 (Articles 121-124) and Criminal Procedural Code Law 1412 (Articles 416-420) .

Keywords: Restitution of forfeited rights, Lost of rights, Judicial Records Code Article 13/A, Legal results of punishment, Cancellation of records of previous convictions

GİRİŞ

Suçla mücadele siyasetinin bir gereği olarak, kimi suçlardan hüküm giyenler ile belirli bir süre veya türdeki cezaya mahkûm olanların; cezalarının infazından sonraki dönemde de topluma zarar verebileceği düşüncesinden hareketle, bazı hakları kullanmaktan “*ömür boyu*” yoksun kalmaları öngörülmüştür¹. Bu yaklaşımın toplumun suçludan korunması hedefi açısından birtakım yararları olacağı söylenebilirse de, yasaklamanın sürekli olması halinde cezadan beklenen amaçla² bağdaştırılması mümkün olmayan sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Gerçekten hükümlü toplumsal yaşama uyum sağlayarak yaşamını iyi halli bir şekilde sürdürmekte ise, bir kısım haklarından yoksun kalmaya devam etmesi, onun yeniden topluma kazandırılması gayesiyle de çelişkili olacaktır³. Bunun yanında cezanın

¹ **Önder, Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt II-III, Beta Yayınevi, İstanbul 1992, s.816.

² Cezanın amacı konusunda bkz: **Yüce, Turhan Tufan**, Ceza Hukuku Dersleri, C.1, Manisa 1982, s.1–22; **İçel, Kayıhan/Sokulu-Akıncı, Füsun/ Özgenç, İzzet/ Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Selami F/Ünver, Yener**, İçel Yaptırım Teorisi, 3.Kitap, Beta Yayınevi, İstanbul 2000, s.29 vd.; **Öztürk, Bahri/ Erdem, Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Yeni TCK'ya Göre Yenilenmiş 9.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, s.279; **Demirbaş, Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş-Genişletilmiş 2.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s.474–475; **Centel, Nur/ Zafer, Hamide/ Çakmut, Özlem**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile İlgili Mevzuata Göre Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2006, s.531–550; **Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Yenidünya, Caner**, 5237 Sayılı Yeni TCK.'ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler I, Yeniden Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s.9–18; **Soyaslan, Doğan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 1998, s.39–43; **Özbek, Veli Özer**, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı), Cilt 1, Genel Hükümler (Madde 1–75), 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s.151–154.

³ **Soyaslan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.663; Yargıtay bir kararında bu hususları açık bir şekilde ortaya koymuştur: “...Kanunumuzun sistemine göre bu yasaklılık süresiz olduğu hallerde, toplumun suçludan, asıl cezanın getirilmesinden sonra da korunması amacı ile uygulanır. Ancak, asli ceza yerine getirildikten sonra, hükümlü hakkında uygulanacak ferî veya mütemmim cezanın ömür boyu devam etmesi, cezadan beklenen amaç ile bağdaşmaz. Bir başka anlatımla, fer’î veya mütemmim cezanın uygulanmasındaki amaç artık tahakkuk etmiş olabilir. Fer’î veya mütemmim cezanın yerine getirilmesi sırasında hükümlünün toplum için gösterdiği tehlike hali kalkmış, sözü edilen cezanın kendisinden bekleneni gerçekleştirmiş, hükümlü iyi halde yaşamayı sürekli hale getirmiş olabilir. Hükümlü, toplum hayatına uyum sağlamış, dürüst ve namuslu olmayı, yaşam biçimi haline getirmiş olduğu hallerde yasaklanmış olan haklarını yinede kullanamaması, bu cezayı adil bir ceza olmaktan çıkarır...” [Yargıtay 10.CD, 20.10.1992, 1992/11586–10436 (**Hatipoğlu**,

amaçlarından birisinin de mahkûmun ıslahı olması karşısında; bunu ispat eden/gösteren kişinin ömür boyu hak yoksunluğuna muhatap olması, adil de değildir. İşte ortaya çıkabilecek bu gibi sakıncaların giderilebilmesi için, mahkûmun belirli bir süreyi iyi halli olarak geçirmesi ve kanunda açıklanan diğer koşullara uyumuş olması halinde yoksun kaldığı hakları tekrar kullanması, “*yasaklanmış hakların geri verilmesi (memnu hakların iadesi)*” kurumu ile olanaklı hale gelmektedir⁴. Bu yolla mahkûm, toplumsal yaşamın gerektirdiği etkinlikleri normal bir şekilde sürdürmesini sağlayan haklarına yeniden kavuşmanın yanı sıra, mahkûmiyet sonucu yıpranan manevi itibarını da elde etme olanağına kavuşmuş olacaktır⁵.

765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 121–124.maddeleri ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 416–420.maddelerinde düzenlenen “*yasaklanmış hakların geri verilmesi*” kurumuna ilişkin ne 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ne de 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda herhangi bir hükme yer verilmiş, ancak daha sonra 06.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un⁶ 38.maddesiyle 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na 13/A maddesi⁷

Muzaffer/ Parlar, Ali, Açıklamalı Gerekçeli İçtihatlı Seçim Kanunları ve Seçim Suçları, Ankara 2004, s.87–88].

⁴ **Balkuvvar, Ziya**, “*Memnu Hakların İadesi Müessesesi*”, Adliye Ceridesi, Sa.11,Ankara 1942,s.1273; **Taner, Tahir**, Ceza Hukuku Umumi Kısım, İÜHF Yayını No: 95, İstanbul 1949, s.1273; **Yılmaz, Ejder**, Hukuk Sözlüğü, Yenilenmiş 9.Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2005, s.799.

⁵ **Köni, Burhan**, “*Önsöz*”, in: Adli Yolla Memnu Hakların İadesi, AÜSBF Yayınları No:123–105, Sevinç Matbaası, Ankara 1961.

⁶ RG, 19.12.2006/26381.

⁷ “Yasaklanmış hakların geri verilmesi

MADDE 13/A – (1) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunların belli bir suçtan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunluklarının giderilebilmesi için, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilebilir. Bunun için; Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları saklı kalmak kaydıyla,

a) Mahkûm olunan cezanın infazının tamamlandığı tarihten itibaren üç yıllık bir sürenin geçmiş olması,

b) Kişinin bu süre zarfında yeni bir suç işlememiş olması ve hayatını iyi halli olarak sürdürdüğü hususunda mahkemede bir kanaat oluşması, gerekir.

(2) Mahkûm olunan cezanın infazına genel af veya etkin pişmanlık dışında başka bir hukukî nedenle son verilmiş olması halinde, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilebilmesi için, hükmün kesinleştiği tarihten itibaren beş yıl geçmesi gerekir. Ancak, bu süre kişinin mahkûm olduğu hapis cezasına üç yıl eklenmek suretiyle bulunacak süreden az olamaz.

(3) Yasaklanmış hakların geri verilmesi için, hükümlünün veya vekilinin talebi üzerine, hükmü veren mahkemenin veya hükümlünün ikametgâhının bulunduğu yerdeki aynı derecedeki mahkemenin karar vermesi gerekir.

(4) Mahkeme bu husustaki kararını, dosya üzerinde inceleme yaparak ya da Cumhuriyet savcısını ve hükümlüyü dinlemek suretiyle verebilir.

(5) Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi üzerine mahkemenin verdiği karara karşı,

eklenmek suretiyle Türk Hukukundaki yerini tekrar almıştır.

Çalışmamızda bu yeni düzenleme, özellikle eskisinden farklı yönlerine işaret edilmek suretiyle incelenmeye çalışılacaktır.

I. TANIMI, HUKUKİ NİTELİĞİ, BENZER KURUMLARDAN FARKLARI, GERİ VERİLMESİNDE BENİMSENEN SİSTEMLER VE KISA TARİHÇESİ

A. TANIM

“*Yasaklanmış haklarının geri verilmesi*”ne ilişkin doktrin ve yüksek mahkeme kararlarında⁸ yapılan tanımların, özellikle kurumun karakteristik yönlerine yapılan vurgu açısından benzer olduğu görülmektedir. Bu hususları genel hatlarıyla şu şekilde gruplandırabiliriz:

—Ceza mahkûmiyetinden doğan müebbet hak yoksunluklarının giderilmesini sağlar⁹.

---

hükümle ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen kanun yoluna başvurulabilir.

(6) Yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin karar, kesinleşmesi halinde, adli sicil arşivine kaydedilir.

(7) Yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna başvurulması nedeniyle oluşan bütün masraflar hükümlü tarafından karşılanır.”

⁸ “...*Yasak hakların geri verilmesi, belirli şartların gerçekleşmesi halinde ceza mahkûmiyetinden doğan ömür boyu yasaklılık ve ehliyetsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayan ve bu suretle sözü edilen yasaklılık ve ehliyetsizlikten kurtulmak isteyen kimseyi namuslu bir şekilde yaşamaya teşvik eden bir kurumdur...*” (Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Bölümü, 4.10.1996, 1996/33–33); “...*TCK. nın 121–124. maddeleri ile CMUK. nun 416–420. maddelerinde şartları ve kuralları gösterilen ‘memnu hakların iadesi’ müessesesi, asıl cezayı silmeyen fakat asıl cezanın infazından sonra toplumun suçludan korunması amacı ile uygulanan ek cezanın (kamu haklarından süresiz yasaklı olma ve diğer ehliyetsizlik halleri) ömür boyu çektirilmesinden belli bir sürenin hükümlü tarafından iyi halli olarak geçirilmesi ve bunun ispatı halinde ve talebi üzerine bir yargı kararı ile vazgeçilmesi, yitirilmiş bu hak ve ehliyetlerin geleceğe dönük olarak hükümlüye geri verilmesi(dir)...*” (Yargıtay 1.CD, 26.10.2001, 2001/3256–3895).

⁹ **Balkuvvar**, s.1274; **Taner**, Ceza Hukuku Umumi Kısım, s.696–698; **Günel, Yılmaz**, Adli Yolla Memnu Hakların İadesi, AÜSBF Yayınları No:123–105, Sevinç Matbaası, Ankara 1961, s.4–5; **Erem, Faruk/Danışman, Ahmet/Artuk, Mehmet Emin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 1997, s. 1028, 1030,1051; **Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. 3, 10.Bası, İstanbul 1985, s.409 vd; **Kunter, Nurullah**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş 8. Bası, İstanbul 1986, s.918; **Yurtcan, Erdener**, Ceza Yargılaması Hukuku, 9.Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2002, s.1016; **Toroslu, Nevzat**, “*Ertelenmiş Mahkûmiyetin Memuriyete Etkisi*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Jale Akipeke’e Armağan, Konya 1991, s.104; **Gözübüyük, Abdullah Pulat**, Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunlarıyla Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Şerhi, C. 1, Genişletilmiş 5.Bası, İstanbul (tarihsiz), s.1188; **Öztürk, Bahri**, Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Ankara 1994, s. 308; **Demirbaş**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.642; **Sözüer, Adem**, “*Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616*

—Geçmişe değil geleceğe yönelik olarak sonuç doğurur¹⁰.

—Adli/yargısal bir işlemdir/kurumdur¹¹.

—Yasaklanmış hak ve kısıtlanmış ehliyetsizliklerden kurtulmak isteyen mahkûmu namuslu ve dürüst bir şekilde yaşamaya teşvik eder¹². Bu yönüyle suçluyu ıslahta infaz sisteminin son halkasını oluşturur¹³.

“Yasaklanmış hakların geri verilmesi”ne ilişkin olarak ortaya konan bu hususların dayanağı 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’dur. Zikredilen unsurlar esas itibarıyla 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun 13/A maddesindeki düzenlemeye alınmış ise de bazı önemli farklar vardır. Bu nedenle yeni hüküm de göz önüne alındığında “yasaklanmış hakların geri verilmesi”ni; “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunlarla belli bir suç veya ceza mahkûmiyetine bağlı olarak doğrudan veya mahkûmiyetin yasal sonucu olarak öngörülen sürekli hak yoksunluklarının; cezanın infaz edilmesinden ya da infaza hukuki bir nedenle son verilmesi halinde kararın kesinleşmesinden itibaren, belirli bir süre gösterilen iyi hal sonrasında, mahkûmun talebiyle, geleceğe yönelik olarak mahkemece geri verilmesi” şeklinde tanımlayabiliriz.

B. HUKUKİ NİTELİĞİ

Yasaklanmış hakların geri verilmesinde benimsenen yöntem ile hukuki niteliği arasında bir bağlantı vardır. Dolayısıyla bu kurum tek bir hukuki nitelik kapsamında açıklanamaz¹⁴. Gerek 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve gerekse 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu Kanunu’ndaki düzenleme göz önüne alındığında kurumun genel ve özel afaan, cezanın ertelenmesinden ve yargılamanın yenilenmesinden farklarının oldukça açık olduğu görülür. Gerçekten koşulların gerçekleşmesi halinde mahkemeden yasaklanmış

Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu”, Anayasa Yargısı, s.233–234 (http:// www. anayasa. gov. tr/ eskisite/ anyarg18/ SOZUER. PDF, 03.05.07) ; Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray, “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 5560 sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, Ceza Hukuku Dergisi, Sa.2, Aralık 2006, s.250–252.

¹⁰ Balkuvvar, s.1274,1298; Günal, s.4–5; Dönmezer /Erman, III, s.420; Önder, II-III, s.817; Erem/Danışman/Artuk, s. 1028, 1030; Gözübüyük, I, s.1188,1198–1199; Demirbaş, s.642; Öztürk, s.308.

¹¹ Taner, s.699; Günal, s.4; Dönmezer /Erman, III, s.410; Erem/Danışman/Artuk, s. 1028, 1030; Gözübüyük, I, s.1188, 1197; Demirbaş, s.642; Öztürk, s.308; Sözüer, s.233–234.

¹² Balkuvvar, s.1274; Dönmezer/Erman, III, s.409; Demirbaş, s.642; Özbek/Doğan, s.251; T.C. Adalet Bakanlığı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı, Ankara 2000, s.131; Adalet Bakanlığınca Hazırlanan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı ve Gerekçesi (2003), Ankara 2003, s. 151.

¹³ Erem/Danışman/Artuk, s. 1029, 1051.

¹⁴ Önder, II-III, s.819.

haklarının geri verilmesini istemek hükümlü için bir hak ve Devlet için bir görev olup¹⁵; istek üzerine yapılan muhakeme sonucunda ceza mahkûmiyetinin sonucu olarak uygulanmakta olan yaptırım, gelecek için kaldırılmaktadır¹⁶.

C.BENZER KURUMLARDAN FARKLARI

1. Yargılamanın Yenilenmesinden (İade-i Muhakemedan) Farkları

Yargılamanın yenilenmesi (iade-i muhakeme) bir adli hatanın, yapılmış bir haksızlığın giderilmesini sağlamayı amaçlar¹⁷ ve geçmişe etkili olarak sonuç doğurur. Oysa yasaklanmış hakların geri verilmesinde mahkûmiyete, bu mahkûmiyetin çekilmiş olmasına veya çekilmiş sayılmasına dayanılır ve geçmişe değil, geleceğe yönelik olarak hüküm ifade eder¹⁸. Ayrıca yasaklanmış hakların geri verilmesinde bir haksızlığın giderilmesi değil, kişinin mahkûmiyetten kaynaklanan hak yoksunluğunun devamını haklı gösteren nedenlerin kalkmış olması esas alınır¹⁹.

Kanunun doğru olarak uygulanmaması durumunda teminat unsuru olarak öngörülen yargılamanın yenilenmesi, hükmün kesinleşmesinden sonra her zaman talep edilebileceği halde, yasaklanmış hakların geri verilmesi için daima belirli bir sürenin geçmiş olması aranır²⁰.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebini mahkûm (veya avukatı) yapabildiği halde, yargılamanın yenilenmesini mahkûmun (veya avukatının) yanında, Cumhuriyet savcısı, yasal temsilci ve ölümü halinde eşi ile belli derecedeki akrabaları da yapabilir²¹ (5271 sayılı CMK md.313,317).

2. Genel Aftan Farkları

Genel af kural olarak geçici, genel ve geçmişe etkili bir yasama organı tasarrufu olduğu halde (AY md.87), yasaklanmış hakların geri verilmesi yargı kararıdır, kişiseldir ve geleceğe yönelik olarak hüküm ifade eder. Genel af mahkûmiyetten önce veya sonra (hatta infazdan da sonra) söz konusu olabileceği halde, yasaklanmış hakların geri verilmesi için bazı istisnalar hariç cezanın tamamen infaz edilmesi gereklidir²².

Genel af mahkûmiyeti bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırdığı (5237

¹⁵ Erem/Danışman/Artuk, s. 1028.

¹⁶ Dönmezer/Erman, III, s.410; Balkuvvar, s.1302; Önder, s.819.

¹⁷ Kunter, Nurullah/Yenisey, Ferudun/Nuhoglu, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15.Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2006, s.1418 vd.; Günal, s.8; Erem/Danışman/Artuk, s. 1030.

¹⁸ Balkuvvar, s.1274.

¹⁹ Erem/Danışman/Artuk, s. 1030.

²⁰ Günal, s.8.

²¹ Günal, s.8; Karş. Erem/Danışman/Artuk, s. 1043.

²² Balkuvvar, s.1274; Günal, s.9; Sözüer, s.233–234; Yargıtay CGK, 23.11.1987, 9–415/567; Yargıtay, 1.CD, 15.11.1990, 1990/2851–1961(Hatipoğlu/Parlar, s.92–93).

sayılı TCK md.65/1) ve bu yönüyle çok geniş kapsamlı olduğu halde, yasaklanmış hakların geri verilmesi sadece sürekli hak yoksunluklarının giderilmesini sağlar. Bu durumun doğal sonucu olarak genel afta mahkûmiyet kaydı adli sicilden tamamen silindiği (5352 sayılı ASK md.9) halde, yasaklanmış hakların geri verilmesi halinde karar, adli sicil arşivine kaydedilir (5352 sayılı ASK md.13/A, f.6).

Genel aftaki yatıştırma amacına karşılık yasaklanmış hakların geri verilmesinde, mahkûmun değişmesini sağlama, cezanın çekilmesinden sonraki iyi halliliği ödüllendirme ve onun toplumsal yaşamda mahkûmiyet öncesi sahip olduğu haklarıyla etkinlikte bulunmasına olanak sağlama amaçları söz konusudur²³.

Genel afta mahkûmun iradesine değer tanınmadığı halde²⁴, yasaklanmış hakların geri verilmesi mahkûmun talebine bağlıdır²⁵.

3. Özel Aftan Farkları

Özel af ile ya hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilmekte ya infaz kurumunda çektirilecek süre kısaltılmakta ya da hapis cezası adli para cezasına çevrilmektedir (5237 sayılı TCK md. 65/2). Dolayısıyla cezanın infazından sonra özel af düşünülemez. Oysa cezanın infazı edilmiş olması, yasaklanmış hakların geri verilmesinin asli koşullarından birisidir.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi mahkûmun buna layık olduğunu ispatlaması koşuluyla ve yargı kararıyla gerçekleştiği halde, özel af yasama işlemi ile oluşmakta (AY md.87)²⁶ ve yasaklanmış hakların geri verilmesinde olduğu gibi iyi hal vb. koşulların yerine getirildiğinin ispatlanması aranmamaktadır²⁷.

Özel afta mahkûmun iradesine değer tanınmadığı halde, yasaklanmış hakların geri verilmesi mahkûmun talebine bağlıdır²⁸.

4.Cezanın Ertelenmesinden Farkları

Cezanın ertelenmesini yasaklanmış hakların geri verilmesinin bir şekli hatta merhalesi olarak kabul edenler varsa da²⁹ aralarında önemli farklar

²³ Balkuvvar, s.1274; Günal, s.9; Yargıtay CGK, 23.11.1987, 9-415/567; Yargıtay, 1.CD, 15.11.1990, 1990/2851-1961.

²⁴ Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, Ekim 2005, s.405; Sözüer, s.234.

²⁵ Erem/Danışman/Artuk, s. 1030; Sözüer, s.234; Yargıtay CGK, 23.11.1987, 9-415/567; Yargıtay, 1.CD, 15.11.1990, 1990/2851-1961.

²⁶ Cumhurbaşkanının sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebepleriyle bir mahkûmun cezasını hafifletmesi veya kaldırması hali (AY md.104), bu durumun istisnasıdır.

²⁷ Günal, s.10.

²⁸ Erem/Danışman/Artuk, s. 1030.

²⁹ Balkuvvar 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 95.maddesine göre cezası ertelenen kişinin,

vardır³⁰. Öncelikle ortaya konmalıdır ki, cezanın ertelenmesinde kişinin iyi halliliği mahkûmiyet kararından önce aranıp değerlendirildiği halde, yasaklanmış hakların geri verilmesinde cezanın infazından sonraki bir dönemde söz konusu olur³¹.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi için talep gerekli olduğu halde cezanın ertelenmesi resen dikkate alınır³².

Cezanın ertelenmesi belli cezalar açısından söz konusu olabildiği halde yasaklanmış hakların geri verilmesi daha geniş bir kurumdur³³.

D. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNDE BENİMSENEN SİSTEMLER

Yasaklanmış hakların geri verilmesinde geri vermeye yetkili merci bakımından değişik sistemler benimsenmiştir³⁴. Bunlardan en çok kabul göreni 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu, 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nda kabul edilen “*adli sistem*” olup, geri verme koşullarının oluşup oluşmadığı yapılan inceleme sonucunda mahkemece karara bağlanmaktadır³⁵. Bu konudaki diğer bir sistem olan “*kanuni sistemde*”, herhangi bir inceleme yapılmaksızın belli bir sürenin cismani bir cezaya mahkûm olmaksızın geçirilmesiyle otomatik olarak yasaklanmış haklar geri verilmektedir³⁶. Konuyla ilgili sistemlerden “*idari sistem*”e³⁷ göre geri verme kararı cezayı infaz etmeye yetkili merci tarafından alınmaktadır³⁸. Nihayet bu konudaki başka bir sistem olan ve genellikle eski kanunlarca benimsenen “*af*

---

belli bir süre içinde ceza almaması koşuluyla, ertelenen cezasının “*esasen vaki olmaması sayılacağı*”nın öngörüldüğünü ve bu şekilde yasaklanmış hakların kanuni yolla iadesinin tesis edildiğini belirtilmektedir (**Balkuvvar**, s.1302; Aynı yönde **Erem/Danışman/Artuk**, s. 1054). İşaret edelim ki, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (md.51/8) bu sistemin tersine ertelenmiş cezanın infaz edilmiş sayılacağı kabul edilmiştir.

³⁰ Belirtelim ki mahkûmun topluma yeniden uyum sağlamasını temin açısından gerek yasaklanmış hakların geri verilmesi, gerekse cezanın ertelenmesi aynı amaca hizmet ederler (**Günel**, s.12).

³¹ **Günel**, s.11.

³² **Erem/Artuk/Danışman**, s.1030.

³³ **Günel**, s.11.

³⁴ **Pradel, Jean**, Çağdaş Sistemlerde Karşılıklı Ceza Usulü, ISISC Kolokyumlarının Sentez Raporu (Çev. Sulhi Dönmezer) Beta Yayınevi, İstanbul 2000, s. 144–145.

³⁵ Fransa ve Rusya'da her iki sistem de mevcuttur. Gerçekten yasaklanmış haklar, ya uzun bir sürenin geçmesi ve kanunun öngördüğü şartların gerçekleşmesi ile kanunen ya da kısa bir sürenin geçmesi ve iyi halin gösterilmesiyle adli yolla geri verilmektedir. Belçika ve İspanya'nın sistemi de buna çok yakındır (**Pradel**, s.144–145).

³⁶ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 1053–1054.

³⁷ Bkz. **Balkuvvar**, s.1309–1310.

³⁸ Örneğin Kanada'da yetkili merci “*koşullu salıvermeler komisyonu*”dur. Ancak suç tipine göre cezanın infazından sonra beş yıla kadar bir sürenin geçmesi aranmaktadır (**Pradel**, s.145).

sistemi”nde³⁹ ise yasak hakların geri verilmesi, yönetimin af yetkisini kullanmasıyla uygulanmaktadır⁴⁰.

E.KISA TARİHÇESİ

Kaynağı Eski Yunan ve Roma Hukukuna⁴¹ dayanan “*yasaklanmış hakların geri verilmesi*” kurumu, bugünkü anlamıyla başlangıçta Fransa tarafından benimsenmiş ve 1670 yılında kabul edilmesinden sonra 1791, 1808, 1885’te yapılan değişikliklerle geliştirilmiştir⁴². 14 Ağustos 1885’te yapılan değişikliğe kadar Devlet Başkanı veya Adalet Bakanı tarafından, geleceğe yönelik olarak idari yolla iade edilen yasaklanmış haklar, bu tarihten sonra mahkûmiyeti kaldırın bir sebep olarak adli yolla (istinaf mahkemesi kararıyla) geri vermeye başlanmıştır⁴³.

Bu kurum İtalyan ve Alman Hukukuna Fransız hukukundan geçmiştir. Ülkemizde ise ilk defa 5 Recep 1296 Usulü Cezaiye Kanunu (1879) ile (md.463–478) Fransız hukukundan naklen kabul edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra kabul edilen 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu (md.121–124) ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda (md.416–420) konuya ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu Kanunlar sırasıyla İtalyan Ceza Kanunu ve Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’ndan alınmış olmakla birlikte, İtalyan ve Alman Hukukuna da Fransa’dan geçmiş olması karşısında, yasaklanmış hakların geri verilmesinin kökeni daima Fransız Hukuku olmuştur⁴⁴.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer verilmemesi nedeniyle, 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun yürürlükten kalkmasıyla birlikte Türk Hukukundaki varlığı sona eren yasaklanmış hakların geri verilmesi kurumu, 19.12.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı Kanunun 38.maddesiyle 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’na 13/A maddesi eklenmek suretiyle tekrar düzenlenmiştir.

II. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNE İLİŞKİN HÜKÜMLERİN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

Bilindiği üzere 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte, gerek 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve gerekse 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu yürürlükten kalkmıştır.

³⁹ Bu sistemin yeni bazı kanunlarda da benimsendiği, örneğin Küba Kanunu’na göre (md.66) bu konuda Adalet Bakanının yetkili olduğu ifade edilmektedir (Önder, s.817).

⁴⁰ Önder, s.819; Daha geniş bilgi için Bkz. Balkuvvar, s.1271, 1302; Günal, s.5–7, 12–18.

⁴¹ Ayrıntı için Bkz. Günal, s.19–25.

⁴² Günal, s.19–39; Erem/Danışman/Artuk, s. 1031; Önder, s.817; Gözübüyük, I, s.1188.

⁴³ Erem/Danışman/Artuk, s. 1031.

⁴⁴ Günal, s.24–25, 39; Erem/Danışman/Artuk, s. 1031–1032.

Yukarıda da kısaca değinildiği üzere 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 121–124.maddelerinde asıl unsur ve sonuçları, 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 416–420.maddelerinde ise inceleme usulü düzenlenen “*yasaklanmış hakların geri verilmesi*”ne ilişkin ne 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ne de 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda herhangi bir hükme yer verilmiş⁴⁵ ve buna gerekçe olarak, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda esas alınan yaptırım teorisi gereği olarak sürekli hak yoksunluğunun benimsenmemiş olması gösterilmiştir⁴⁶. Ne var ki, Türk Ceza Kanunu'nun Genel Hükümlerinin özel ceza kanunları ile ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanmasını öngören 5. maddesinin yürürlüğe girmesinin ertelenmesi⁴⁷ ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun⁴⁸ Geçici 2. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “*Anayasanın 76 nci maddesi ve özel kanun hükümleri saklıdır.*” hükmü nedeniyle, diğer kanunlardaki belirli bir suç veya cezaya mahkûmiyete bağlı olarak öngörülen ve sürekli hak yoksunluğunu içeren hükümler yürürlüklüğünü korumuştur⁴⁹. İşte bu aşamada “*yasaklanmış hakların geri verilmesi*” yolunun eksikliği kendisini hissettirmiş⁵⁰ ve 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapıl-

⁴⁵ Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı (2000)'nin 354–359 maddeleri (T.C. Adalet Bakanlığı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı, s.92–93, 131–133) ile Başbakanlık tarafından 07.03.2003 tarihinde TBMM'ye sevk edilen 2003 Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı'nın 371–376.maddelerinde (Adalet Bakanlığınca Hazırlanan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı ve Gerekçesi, s. 151–153, 272–273) (Genel gerekçe için ayrıca bkz. www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkgerekce.doc, 03.05.07), 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun (md.121–124) ve 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun (md.416–420) hükümlerine paralel şekilde, yasaklanmış hakların geri verilmesi kurumuna yer verilmiştir. Ancak bu hükümler Tasarının yasalasma sürecinde, TBMM Adalet Komisyonunca 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na uyum sağlanması gerekçesiyle metinden çıkartılmıştır.

⁴⁶ Bkz. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 53.maddesinin gerekçesine; Ayrıca Bkz. **Özgenç, İzzet**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, s.613–620; **Özbek, Veli Özer / Bacaksız, Pınar/ Doğan, Koray**, Ceza Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, s.317; **Şimşek, Cem**, “*5352 sayılı Adli Sicil Kanunu Kapsamında Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi ve Bu Kurumun 765 Sayılı Yasa Kapsamındaki Memnu Hakların İadesinden Farkları*”, Manisa Barosu Dergisi, Yıl 26, Sa.100, Ocak 2007, s.43–48.

⁴⁷ Bu maddenin yürürlüğe girmesi, 6.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanunun Geçici 1.maddesiyle 31 Aralık 2008 tarihine ertelenmiştir.

⁴⁸ RG, 01.06.2005/25832.

⁴⁹ **Özgenç**, s.614–620; Nitekim Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 2000 Tasarısı'nın gerekçesinde “*Türk Ceza Kanunu 1997 Tasarısı*”nda yalnızca süreli hak yoksunluğu öngörüldüğünden yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin düzenlemeye yer verilmediği, ancak diğer kanunlarda yer alan hak yoksunluklarının varlığını sürdürmesi nedeniyle bu kuruma Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısında yer verildiği ifade edilmiştir (Bkz. CMUK 2000 Tasarı Gerekçesi, s. 131).

⁵⁰ Nitekim doktrinde ortaya çıkan bu sorun nedeniyle yasaklanmış hakların geri verilmesi yolunun düzenlenmesi gerekliliğine işaret edilmiştir (**Sözüer, Adem/ Dursun, Selman**,

masına İlişkin Kanun'un⁵¹ 38.maddesiyle⁵² 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na 13/A maddesi eklenmek suretiyle söz konusu kurum tekrar düzenlenmiştir⁵³.

Anayasamıza göre (md.38) suç, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulabilir ve hiç kimse işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz. Keza hiç kimseye suç işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Bu kural suç ve ceza zamanaşımı ile “*ceza mahkûmiyetinin sonuçları*” açısından da aynen geçerlidir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 7/2.maddesine gereğince, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanun hükümlerinin farklı olması halinde failin lehine olan kanun uygulanıp infaz edileceğine göre, 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde işlenen bir suç 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenlenişi açısından sanığın lehine ise, blok halinde bu Kanun uygulanacak ve bu uygulamanın doğal sonucu olarak hak yoksunlukları, “*Anayasanın 76 nci maddesi ve özel kanun hükümleri saklı...*” kalmak üzere (Bkz.5352 sayılı ASK Geçici md.2/1), kişinin işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm

---

“TCK, CMK ve Kabahatler Kanunu'ndaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor?”, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sa.9, Aralık 2006, s.218.

⁵¹ RG, 19.12.2006/26381.

⁵² Maddenin gerekçesi şöyledir: “*Maddeyle, 5352 sayılı Kanuna 13/A maddesi eklenmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesindeki düzenlemeye göre, belli bir suçtan mahkûmiyete bağlı süresiz hak yoksunluğundan söz edilemez. İşlediği suç dolayısıyla toplumda kişiye karşı duyulan güven sarsıldığı için suçlu kişi, özellikle güven ilişkisinin varlığını gerekli kılan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmaktadır. Ancak, bu hak yoksunlukları süresiz değildir. Cezalandırılmakla güdülen asıl amaç, işlediği suçtan dolayı kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlayıp tekrar topluma kazandırılması olduğuna göre, 53 üncü maddede suça bağlı hak yoksunluklarının da belli bir süreyle sınırlanması yönünde düzenleme yapılmıştır. Türk Ceza Kanununda, belli bir suçu işlemekten dolayı cezaya mahkûmiyetin sonucu olarak ömür boyu devam edecek bir hak yoksunluğu söz konusu olmadığı için, yasaklanmış hakların geri verilmesi müessesesine ilişkin düzenleme yapılmamıştır.*

Ancak, 5352 sayılı Adli Sicil Kanununun Geçici 2 nci maddesinde, diğer kanunlardaki kasıtlı bir suçtan dolayı belirli süreyle hapis cezasına veya belli suçlardan dolayı bir cezaya mahkûm olan kişilerin, belli hakları kullanmaktan süresiz olarak yoksun bırakılmasına ilişkin hükümleri saklı tutulmuştur. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki çeşitli kanunlardaki süresiz hak yoksunluğu doğuran bu hükümlere rağmen, yasaklanmış hakların geri verilmesi yolunun kapalı tutulması, uygulamada ciddi sorunlara yol açacaktır. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki çeşitli kanunlardaki kasıtlı bir suçtan dolayı belirli süreyle hapis cezasına veya belli suçlardan dolayı bir cezaya mahkûm olan kişilerin süresiz olarak kullanmaktan yasaklandıkları hakları tekrar kullanabilmelerine imkân tanıyan bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.” (<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1255m.htm>, 03.05.07).

⁵³ Yasaklanmış hakların geri verilmesi kurumunun Ceza Kanununda değil de Adli Sicil Kanunu'nda düzenlenmesinin isabetli olduğu dile getirilmiştir (Şimşek, s.45).

olduğu hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar hüküm ifade edecektir (Bkz. 5237 sayılı TCK md.53). Dolayısıyla mahkemece yapılan değerlendirme sonucunda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun mahkûm lehine olduğunun kabul edilerek uygulanması halinde 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu gereğince öngörülmüş olan bir hak yoksunluğunun varlığından söz edilemeyecektir⁵⁴. Bununla birlikte buradaki ihtimalde ceza mahkûmiyetine bağlı olarak özel kanunlar gereğince ortaya çıkmış hak yoksunlukları varlığını korumaya devam edecektir⁵⁵.

765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun lehe olması ihtimalinde ise durum biraz daha farklıdır. Gerçekten 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun lehe olduğunun tespit edilerek uygulanması halinde Kanun bir bütün halinde uygulanacağından⁵⁶ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 53.maddesi uygulama alanı bulamayacak ve dolayısıyla hem 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu hem de özel kanunlar gereğince öngörülmüş olan hak yoksunlukları hüküm ifade etmeye devam edecektir.

Açıkladığımız durumlarda ortaya çıkabilecek hak yoksunluklarının geri verilmesi talebiyle karşılaşıldığında ise mahkemece her somut olay açısından 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesi ile 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 121–124.maddeleri bütün yönleriyle olaya uygulanarak mahkûmun lehine olan kanun belirlenecek ve buna göre karar verilecektir (AY md.38; 765 sayılı mülga TCK md.2; 5237 sayılı TCK md.7; 5252 sayılı

⁵⁴ Belirtelim ki, bu durumda artık geri vermeye konu yasaklanmış bir hakkın varlığından söz edilemeyeceği, zira hak yoksunluklarının kendiliğinden sona ereceği gerekçesiyle talep konusunda "...ayrıca karar verilmesine yer olmadığına..." şeklinde kararlara rastlanmaktadır (Bkz. Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesinin kararı, <http://www.memurlar.net/haber/28999/>, 12.07.07). Bu yöndeki kararlar mevcut hukuki durumu tespit etmekte/ortaya koymakla birlikte uygulanmasında tereddütler ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle kanımızca infaz edilebilecek biçimde "yasaklanmış hakların geri verilmesi"ne hükmetmek gereklidir. Nitekim Samsun 2.Ağır Ceza Mahkemesi 21.11.2006 tarih ve Mercı No: 2006/509 sayılı kararı zikrettiğimiz şekildedir (yayınlanmamıştır).

⁵⁵ "...5237 sayılı TCK'nin 7/2 ve 5252 sayılı Kanun'un 9. maddesi uyarınca verilen uyarılama kararlarındaki uygulaması da dâhil olmak üzere, 5237 sayılı TCK'nin 53. maddesinin uygulandığı durumlarda, cezanın infazı ile hak yoksunlukları kendiliğinden ortadan kalkacağından, bu maddedeki hak yoksunluklarına ilişkin olarak memnu hakların iadesinin talep edilmesinde yasal bir zorunluluk bulunmamakta ise de, 765 sayılı TCK'nin uygulandığı durumlarda, 5252 sayılı Kanun'un 9/3. maddesi uyarınca, bu Kanun'da öngörülen müebbeten yasaklılıklar da uygulanmaya devam edeceğinden, bu yasaklanmış hakların iadesi için memnu hakların iadesi talep edilebileceği gibi, bu Kanun'un dışındaki kanunların belli suçlardan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunluklarının kaldırılması için de başvurulması olanağı bulunmaktadır..." (Yargıtay 10.CD, 12.03.2007, 2006/12512, 2007/2769).

⁵⁶ 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulanma Şekli Hakkında Kanun'un 9/3.maddesine göre "Lehe olan hüküm, önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak, ortaya çıkan sonuçların birbirleriyle karşılaştırılması suretiyle belirlenir.". Yargıtay'ın istikrar kazanan uygulaması da bu yönde olup, lehe kanunun belirlenmesinde karma uygulama yapılamaz.

Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulanma Şekli Hakkında Kanun md. 9/3).

765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kaldırılması ve başka herhangi bir kanunda "yasaklanmış hakların geri verilmesi" kurumuna yer verilmemesi nedeniyle "1 Haziran 2005 tarihinden sonra işlenen suçlar açısından" 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu 13/A maddesinin yürürlük tarihi olan 19.12.2006 tarihine kadar yasaklanmış hakların geri verilmesi olanağı mevcut değil ise de, anılan hükmün yürürlüğe girmesiyle yasaklanmış hakların geri verilmesinin artık 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu 13/A maddesine göre karara bağlanacağı izahtan varestedir.

III. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN KONUSU VE KOŞULLARI

A. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN KONUSU

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile getirilen önemli yeniliklerden birisi de suç karşılığı öngörülen yaptırım sistemindeki değişikliktir. Gerçekten 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nda fer'i ceza olarak yer alan "**hak yoksunlukları**" (md.20, 25, 31, 33, 34 ve 35), 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ceza yaptırımı olarak değil, güvenlik tedbiri olarak düzenlenmiştir (md.53)⁵⁷.

"*Hak yoksunluğu (mahrumiyeti)*" en geniş anlamıyla, kişinin işlemiş olduğu bir suçtan dolayı mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak ortaya çıkan veya ek yaptırım şeklinde hükmedilen⁵⁸ kamu hizmetlerinden yasaklama tedbiri ile her ne şekilde olursa olsun kişinin ehliyetlerini kısıtlayan yaptırımlardır⁵⁹. Hak yoksunluklarının konusu 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 121.maddesinde "*Müebbeden hidematı âmmeden memnuiyet*" ve "*ceza mahkûmiyetinden mütevellit diğer nevi ademi ehliyet cezaları*"⁶⁰ şeklinde ifade edilirken; 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nda "...*belli bir suçtan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunlukları...*" olarak düzenlenmiştir. Bu formülasyon 5237 sayılı Türk

⁵⁷ Bkz. **Turhan, Faruk**, "Yeni Türk Ceza Kanunu'na Göre Ceza Mahkûmiyetinin Sonucu Olarak Seçme ve Seçilme Hakkından Yoksunluk", Yerel Siyaset Aylık Bilimsel Siyasi Dergi, <http://www.yerelsiyaset.com/v2/index.php?goster=ayrinti&id=634>, 31.07.07, s.1.

⁵⁸ Yasaklanmış hakların geri verilmesi için hak yoksunluğunun mutlaka hükümde zikredilmesi zorunlu olmayıp, mahkûmiyet nedeniyle bu yoksunluğun ortaya çıkması yeterlidir [Bkz. Yargıtay 8.CD, 14.10.1987, 1987/6501-8896 (**Hatipoğlu/Parlar**, s.94)].

⁵⁹ Benzer şekilde: CMUK 2000 Tasarı Gerekçesi, s.131; CMUK 2003 Tasarı Gerekçesi, s. 151.

⁶⁰ "... '(D) diğer her nevi ademi ehliyet cezaları' mahkûmiyetten doğan ve bireyin herhangi bir ehliyetini kısıtlayan her türlü müeyyide veya tedbirleri ifade eder..." (**Toroslu**, Ertelenmiş Mahkûmiyetin Memuriyete Etkisi, s.104).

Ceza Kanunu'nun yaptırım sistemi ve “*Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma*” başlıklı 53.maddesiyle uyumludur⁶¹. Yargıtay'ın birçok kararında (Bkz. Yargıtay CGK, 17.11.1986, 410/523; Yargıtay CGK, 01.06.1987, 1987/6–201, 1987/336; Yargıtay, 6.CD, 27.3.2000, 2000/1745–1649) dile getirildiği üzere bu yasaklılık hallerine; ister Türk Ceza Kanunu⁶², isterse özel bir yasadaki kaynaklınsın⁶³, *“amme hizmetlerinden yasaklanma”*, *“memuriyetten mahrumiyet”*, *“seçme veya seçilme hakkından yoksun kılınma”*, *“ihalelere girmekten men”*, *“yasal kasıtlılık altında bulundurulma”*, *“babalık veya kocalık haklarından mahrumiyet”*, *“sürücü belgesinin geri alınması”*, *“emekli maaşından yoksun kılınma”*, *“meslek ve sanatın tatili”*, *“işyerinin kapatılması”* vb. örnek gösterilebilir⁶⁵.

⁶¹ “...Görüldüğü gibi 765 sayılı Yasanın 20, 25, 31,33, 34 ve 35. maddelerinde düzenlenen hak mahrumiyetleri ‘Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma’ başlığı altında yeni sistemde güvenlik tedbiri olarak düzenlenmiş olup, esasen güvenlik tedbiri olarak adlandırılan ve mahkûmiyetin yasal sonucu olan bu hak mahrumiyetleri, bu niteliğiyle ekfer’i ceza niteliğini taşımaktadır. Maddenin 1. fıkrasında beş bent halinde düzenlenen bu yoksunluklar, mahkûmiyetin doğal sonucu olduğundan, kararda gösterilmemiş olsa bile hükümlü açısından kazanılmış hakka konu olamazlar, 1. fıkrada belirtilen hak yoksunlukları esasen 765 sayılı TCY. nin 20. maddesinde düzenlenen hak yoksunlukları ile paralellik arz etmekte ise de, 5237 sayılı TCY. nda hak yoksunlukları kural olarak hapis cezasının infazı ile sınırlandırılmış, infaz tamamlanmakla, herhangi bir yargı kararına gerek olmaksızın, bu hak yoksunluklarının kendiliğinden ortadan kalkacağı öngörülmüş, bu nedenle yeni sistemde memnu hakların iadesi müessesesine yer verilmemiştir. Kural hak yoksunluklarının infazın tamamlanmasıyla sona ermesi ise de, aynı maddenin 5. fıkrasındaki düzenleme uyarınca, 1. fıkrada sayılan hak ve yetkilerin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlarda, infazın sora ermesinden sonra da, kararda ayrıca hükmedilmesi koşuluyla, hak yoksunluğunun bir süre daha devam etmesi sağlanmıştır. Yine maddenin 3. fıkrası uyarınca mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya koşullu salıverilen hükümlü hakkında 1. fıkranın (c) bendinde yer alan kendi altsoyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık yetkilerinin kullanılmasına ilişkin yasaklama hükmü uygulanamayacak, ayrıca cezası ertelenen hükümlü hakkında, 1. fıkranın e bendindeki hak yoksunluğunun uygulanmamasına da karar verilebilecek, ancak kısa süreli hapis cezası ertelenenler ile suçu işlediği sırada 18 yaşını doldurmuş kişiler hakkında, 1. fıkradaki hak yoksunluğuna hiçbir şekilde karar verilemeyecektir...” (Yargıtay CGK, 04.04.2006, 2006/9–52, 2006/96).

⁶² Örneğin Bkz. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu md.20,25, 202, 205, 208, 209, 212, 213, 214, 216, 218 ve 219, 230/2, 232, 233, 235,236, 238, 242, 243, 244, 249, 278, 302/3, 305, 437.

⁶³ Örneğin Bkz. 66 sayılı İstiklal Madalyası Kanunu md.7, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu md.33, 442 sayılı Köy Kanunu md.33, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu md.8, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun md.9, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu md.11; 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 45/A.

⁶⁴ Bkz. **Erem/Danışman/Artuk**, s. 1032–1036; **Günel**, s.40.

⁶⁵ Bkz. **Günel**, s.46–47; “...TCK.’nın 121 ve sonraki maddelerine göre; ister Türk Ceza Kanunundan, isterse özel bir kanundan kaynaklınsın, ‘memnu hakların iadesi’ yoluyla, gerek bir mahkûmiyetin sonucu ve gerekse ceza şeklinde hükmedilen her nevi ehliyetsizliklerin bertaraf edilmesine yasal bir engel yoktur...” (Yargıtay, CGK, 17.11.1986, 1986/410–523).

Bu açıklamalarımızdan sonra yasaklanmış hakların geri verilmesine konu olabilecek hak yoksunluklarının özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

1. Giderilmesi istenilen hak yoksunluğu, “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki” herhangi bir kanun tarafından, “ceza mahkûmiyetinin⁶⁶ bir sonucu” olarak⁶⁷ öngörülmüş olmalıdır. Demek oluyor ki, ceza mahkûmiyetinden kaynaklanmak ve “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki” kanunlar⁶⁸ tarafından belirtilmiş olmak koşuluyla, ister bir suç için doğrudan, isterse bir cezaya bağlı olarak dolayısıyla öngörülmüş olsun her türlü hak yoksunluğu, yasak hakların geri verilmesine konu oluşturabilir⁶⁹. Ancak bu hak yoksunluğunun hâkim tarafından hükmedilmesi ile hükümde yer verilsin veya verilmesin suçun veya cezanın

⁶⁶ Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 233/5. maddesine göre mahkûmiyet kararı “*sanığın yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde verilir*”. Aynı maddenin 6.fıkrasına göre ise “*Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine hükmolunur.*”. Dolayısıyla sanık hakkında; yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması, yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle veya zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi, meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması veya kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi hallerinde, kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verildiğinde (5271 sayılı CMK md.233/3) ya da işlenen fiilin suç olma özelliğini devam ettirmesine rağmen; etkin pişmanlık, şahsî cezasızlık sebebinin varlığı, karşılıklı hakaret veya işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı dolayısıyla ceza verilmemesi halinde (5271 sayılı CMK md.233/4) mahkûmiyetten söz edilemeyeceğinden, yasaklanmış hakların geri verilmesi söz konusu olmaz.

⁶⁷ Maddede bu husus, “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunların *belli bir suçtan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunluklarının giderilebilmesi için, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilebilir.*” (f.1) şeklinde ifade edilmiştir.

⁶⁸ 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’ndaki sistemde benzer şekilde herhangi bir istisna mevcut değildir.

⁶⁹ **Güenal**, s.40; “...*(C)eza hükümlülüğünden doğan her çeşit ehliyetsizlik, başka deyimle ceza niteliğinde olan ehliyetsizliklerle ceza hükümlülüğünün yasal bir sonucu olan diğer bütün ehliyetsizlikler ve bu arada ‘memur olma’ ehliyetinden yoksunluk da, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluyla giderilebilecektir...*” (AYM, 26.1.1978, 1977/141–1978/5); “...*Birinci Ceza Dairesi’nin 11.6.1940 gün ve 164/1667, Beşinci Ceza Dairesi’nin 12.5.1953 gün ve 1740/1684, Ceza Genel Kurulu’nun 1.6.1987 gün ve 201/336, 23.11.1987 gün ve 415/567 sayılı kararları ve sonraki birçok kararında açıklandığı gibi, ister Türk Ceza Kanunundan, isterse özel bir yasadan kaynaklansın, mahkûmiyet neticesi kaybedilen tüm hakların memnu hakların iadesi yoluyla kazanılabileceği, zira bu müessesenin kabul edilmiş amacının mahkûmiyet neticesi kaybedilen kanuni durumu ferde iade etmek olduğu, bu çeşit bir kararla hükümlüye kullanılması menedilen hakların kullanma yetkisi verildiği, mahkûmiyet kararında herhangi bir hak kaybından bahsedilmese dahi, ‘başka yasaların mahkûmiyetin sonucu olarak’ ‘memuriyete girememe’, ‘seçme ve seçilme hakkının kaybı’ gibi kısıtlamalar getirmesi karşısında, iyi halli olduğunu kanıtlayan ve süresinde istemde bulunan hükümlüye memnu haklarının iadesine karar verilmesi gerektiği göz önünde tutulmaksızın, istemin reddine karar verilmesi...*” (Yargıtay, 1.CD, 10.12.1991, 1991/2820–3053) (**Hatipoğlu/Parlar**, s.96).

niteliği nedeniyle otomatik olarak ortaya çıkmış olması arasında bir fark yoktur⁷⁰. Dolayısıyla herhangi bir hak yoksunluğuna yol açmayan mahkûmiyetlerin (ör. disiplin hapsinin) yasaklanmış hakların geri verilmesine konu olması mümkün değildir⁷¹. Zira bu yol mahkûmiyeti kaldırmamakta, örneğin adli sicil veya arşiv kaydının silinmesini sağlamamaktadır⁷².

Hükümdeki tek kısıtlama bir tarafa bırakılırsa hak yoksunluğu öngören kanun, 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu olabileceği gibi⁷³, başka herhangi bir kanun da⁷⁴ olabilir⁷⁵. İfade edelim ki “**5237 sayılı Türk Ceza Kanunu**”nu gereğince hükmedilebilecek sürekli hak yoksunluğu açısından benimsenen istisna, bu Kanun gereğince hükmedilecek hak yoksunluklarının giderilmesini engelleyecek olması karşısında, isabetli olmadığı gibi Anayasanın eşitlik ilkesine de aykırıdır. Gerçekten 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda benimsenen yaptırım teorisi gereği, kural olarak sürekli hak yoksunluğu benimsenmemiş ise de, bunun istisnaları her zaman olabilecektir. Kaldı ki, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun halen yürürlükte olan 219/2.maddesine göre hakkında mahkûmiyet kararı verilen sanığa ceza müeyyidesi yanında, “...*müebbeden... bilfiil o vazifeyi icradan ve onun menfaat ve aidatını almaktan memnuiyet...*” hak yoksunluğuna da hükmedilebilecektir⁷⁶.

⁷⁰ Erem/Danışman/Artuk, s. 1032–1033; Dönmezer/Erman, III, s.410–411; Önder, II-III, s. 819; “...TCK. 121. maddesinde; ‘*Müebbeden hüdematı ammeden memnuiyet ve ceza mahkûmiyetinden mütevellit diğer nevi ademi ehliyet cezaları memnu hakların iadesi tarihiyle izale olunabilir.*’ denilmektedir. Bu hükümden mahkûmiyet kararında kamu hizmetinden yasaklılık kararı yer almasa bile bu karar nedeniyle, özel bir yasadan kaynaklanan ehliyetsizliklerin, memnu hakların geri verilmesinin konusu olabileceği anlaşılmaktadır...” (Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Bölümü, 4.10.1996, 1996/33–33); Benzer içerikte bkz: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararı, 30.06.1995, 1993/1, 1995/1; Ayrıca Bkz. bir önceki dipnotta yer verilen Yargıtay 1.CD’nin 10.12.1991 tarih ve 1991/2820–3053 sayılı kararına.

⁷¹ Günal, s.42–44.

⁷² Fransız hukukunda bu yolun mahkûmiyeti de kaldırması nedeniyle, hiç bir hak yoksunluğuna neden olmayan mahkûmiyetler açısından da yasaklanmış hakların iadesi söz konusu olabilecektir (Erem/Danışman/Artuk, s. 1032; Günal, s.42–44).

⁷³ Örneğin Bkz. md. 227, 230, 232, 238, 242, 437.

⁷⁴ Örneğin Bkz. 3628 sayılı kanun’un 15.maddesiyle öngörülen “*müebbeten kamu hizmetlerinden yasaklanma*” cezasına.

⁷⁵ Bkz. CMUK 2000 Tasarı Gerekçesi, s.131; CMUK 2003 Tasarı Gerekçesi, s. 151; Yargıtay yeni bir kararında bu husus vurgulanmıştır: “...*Memnu hakların iadesi, ceza mahkûmiyetinden doğan yasakların ve ehliyetsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayan bir kurumdur. Yasaklanmış haklar, sadece mülga 765 sayılı veya 5237 sayılı Kanunlarda öngörülen hak yoksunlukları ve ehliyetsizlikler olmayıp, bu kanunların dışındaki kanunların belli suçlardan dolayı veya belli bir cezaya mahkûmiyete bağladığı hak yoksunluklarını da ifade etmektedir...*” (Yargıtay 10.CD, 12.03.2007, 2006/12512, 2007/2769) .

⁷⁶ Centel, Nur, “*Yeni Türk Ceza Yasası ve Kadın*”, <http://www.nurcentel.com/makaleler/yenitckvekadın.pdf>, 03.05.07, s.3.

2. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 121.maddesinin⁷⁷ aksine 5352 sayılı Adli Sicil Kanununun 13/A maddesinde geri vermeye konu hak yoksunluğunun “*sürekli*”⁷⁸ olma niteliğinden söz edilmemektedir. Bununla beraber bu hususun kurumun özünde mevcut olduğunun kabulü gerekir. Gerçekten süreli hak yoksunlukları zaten belirlenmiş sürelerin geçmesiyle (infaz edilmesiyle) kendiliğinden ortadan kalkacağından, geri verilmesinin söz konusu olmaması, mantık kuralları gereğidir⁷⁹. Hak yoksunluğunun süresi ne kadar uzun olursa olsun⁸⁰ süreli ise yasaklanmış hakların geri verilmesine konu olmayacaktır. Yargıtay da yasaklanmış hakların geri verilmesine konu hak yoksunluklarının sürekli olması gerektiği yönünde karar vermiştir⁸¹.

“*Yasaklanmış hakların geri verilmesi*” kurumunun en karakteristik özelliği sürekli hak yoksunluklarının giderilmesini sağlamasıdır. Metinde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunlara atıf yapıldığına ve bu kanunlarda sürekli olduğu kadar süreli hak yoksunluğunun da söz konusu olabileceğine göre, olası tereddütlerinin önüne geçilmesi bakımından, söz konusu hak yoksunluklarının “*sürekli*” olma niteliğine açıkça yer verilmesinin isabetli olacağını düşünüyoruz.

3. Geri verme talebine konu hak yoksunluğu (veya hak yoksunluğunu doğuran mahkûmiyet) Türk Mahkemelerince verilmiş olmalıdır. Bununla birlikte yabancı mahkeme hükümlerinin hak yoksunlukları yönünden geçerli olmasına karar verilmiş ise (5237 sayılı TCK md.17; 765 sayılı mülga TCK

⁷⁷ **Madde 121-** Müebbeden hidematı âmmeden memnuiyet ve ceza mahkûmiyetinden mütevellit diğer nevi ademi ehliyet cezaları memnu hakların iadesi tarihiyle izale olunabilir.

⁷⁸ Yasaklanmış hakların geri verilmesine konu hak yoksunluklarının müebbet/ömür boyu olmasını ortaya koymak için gerek 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A.maddesinin gerekçesinde, gerek bazı yargı kararlarında gerekse doktrinde çoğunlukla “*süresiz*” sözcüğünün kullanıldığını görüyoruz. “*Süresiz*” sözcüğü sıfat olarak “*süresi belirli olmayan*” (Ör. süresiz tatil), zarf olarak ise “*süresi belli olmayarak*” (Ör. gazete süresiz kapatıldı) anlamlarına geldiğinden (Bkz. **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, 10.Baskı, Ankara 2005, s.1830), bunun yerine “*kesintisiz olarak süren, kalıcı, devamlı, baki, daimi*” anlamına gelen (Bkz. **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, s. 1830), “*sürekli*” sözcüğünün kullanılmasının uygun olacağını düşünüyoruz.

⁷⁹ **Taner**, s.696; **Dönmezer/Erman**, III, s.410; **Önder**, II-III, s.819; **Günel**, s.42,45; **Aygen, Dilaver**, Açıklamalı İçtihatlı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun, Turhan Yayınevi, Ankara 2002, s.510; CMUK 2000 Tasarı Gerekçesi, s.131; CMUK 2003 Tasarı Gerekçesi, s. 151.

⁸⁰ Doktrinde Yeni İtalyan Ceza Kanunu'nun 178.maddesi örnek gösterilerek bu durumda da yasaklanmış hakların geri verilmesinin talep edilebilmesinin doğru olacağı dile getirilmiştir (**Erem/Danışman/Artuk**, s.1052).

⁸¹ “...TCK'nun 121 ve müteakip maddelerinde hükme bağlanan ‘memnu hakların iadesi’ keyfiyeti, 121. maddenin başında da ifade edildiği gibi ‘müebbeden’ olan yasaklamalar için söz konusu olup, süreli olanlar hakkında ehliyetsizlik ve yasaklılıklar ise ya infaz edilmekte ya da zamanaşımı sürelerinin dolması suretiyle kendiliklerinden son bulduklarından, bunları ortadan kaldırmak için ayrıca bir yargı kararı alınmasına gerek yoktur...” [Yargıtay, 1.CD, 25.03.1994, 1994/844–694 (**Hatipoğlu/Parlar**, s.87–88)].

md.8)⁸² artık bu hak yoksunlukları da yasaklanmış hakların geri verilmesine konu olabilir (Bkz. 5352 sayılı ASK md. 2)⁸³.

B. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN KOŞULLARI

1.Cezanın İnfaz Edilmiş veya İnfaza Hukuki Bir Nedenle Son Verilmiş Olması

a) Cezanın İnfaz Edilmiş Olması

Yasaklanmış hakların geri verilmesinin ilk koşulu mahkûm olunan “*cezanın*” infaz edilmiş olmasıdır. 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nda bu koşula “...*Mahkûm olunan cezanın infazının tamamlandığı...*” (md.13/A, f.1, bent a) ifadesiyle yer verilmiştir. “*Mahkûm olunan ceza*” ibaresiyle kastedilen şey ise “*hapis ve/veya adli para cezaları*” (5237 sayılı TCK md.45) olup, “*Güvenlik Tedbirleri*” (5237 sayılı TCK md.53–60) bunun dışındadır. Ancak önemle ifade edelim ki, 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun 13/A maddesinin 1.fikrasındaki “...*Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları saklı kalmak kaydıyla...*” şeklinde yer alan istisna nedeniyle 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 53.maddesinin 1.fikrasında sayılan hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle kasten işlenen bir suç (5237 sayılı TCK md.53/5) veya belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli bir suçtan (5237 sayılı TCK md.53/6) mahkûmiyet hâlinde uygulanacak hak yoksunluklarının infaz edilmiş olması da, ayrıca aranacaktır⁸⁴.

İnfazın tamamlanmış olması ile ifade edilmek istenen husus, cezanın/cezaların tamamıyla yerine getirilmiş olmasıdır. Dolayısıyla, hapis cezasında koşullu salıverme (şartla tahliye),⁸⁵ para cezasında kısmi ödeme

⁸² Aslında burada yabancı mahkeme kararının geçerliliğine Türk mahkemesi karar verdiğiinden, ortada bir Türk mahkemesinin kararı bulunduğu ve bu karar nedeniyle yasaklanmış hakların geri verilmesinin talep edildiğine işaret edilmektedir (Günel, s.48).

⁸³ Dönmezer/Erman, **III**, s.411; Erem/Danışman/Artuk, s.1035–1036; Günel, s.47–48; Önder, **II-III**, s.819–820; Soyaslan, s.663; Savaş, Vural/ Mollamahmutoğlu, Sadık, **Türk Ceza Kanunu Yorumu, C. 1, Ankara 1995, s.1355**.

⁸⁴ Yasaklanmış hakların geri verilmesi için belirtilen istisna dışında güvenlik tedbirlerinin infaz edilmiş olması aranmamakta ise de, bu durum “*iyi hallilik*” kapsamında değerlendirilmelidir.

⁸⁵ Erem/Danışman/Artuk, s.1037; Günel, s.66–69; Hakeri, Hakan, Ceza Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s.426; “...*Hükümlü H. hakkında Ermenek Ağır Ceza Mahkemesinden verilip kesinleşen 17.3.1998 gün ve 1977/35 esas 1978/12 karar sayılı müebbet ağır hapis cezasının infazına 23.7.1977 tarihinde başlandığı, 3713 sayılı Kanun uyarınca 13.4.1991 tarihinde şartla tahliye edildiği bihakkın tahliye tarihinin ise 23.7.2013 olduğu ve hükümlü H.nin TCK. nun 122. maddesinde öngörülen süre henüz dolmadan 2.10.1998 tarihinde memnu haklarının iadesi isteminde bulunduğu dosya kapsamından anlaşılmalı; (y)erel mahkemenin memnu hakların iadesine karar verilebilmesi için TCK.*”

veya para ve hapis cezalarına birlikte hükmedilmiş bulunan hallerde birinin tamamen veya kısmen yerine getirilmemiş olması halinde, infazın tamamlandığından söz edilemez⁸⁶.

Para cezasının ödenmek veya hapse çevrilmek suretiyle (CGTİHK md.106) infaz edilmesi arasında fark yoktur. Ancak para cezası kısmen veya tamamen ödenmemesi nedeniyle hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilmiş ise, süre, hürriyeti bağlayıcı cezanın tamamen infaz edilmesinden itibaren başlayacaktır⁸⁷.

Hapse çevrilerek infaz edilen hapis süresinin para cezasını tam olarak karşılaması nedeniyle kalan para cezasının 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre tahsil edilmesi yoluna başvurulması halinde (CGTİHK md. 106/11) ise, infazın tamamlanmasından söz edebilmemiz için bu prosedür gereğince tahsilin gerçekleşmesi veya hukuki bir nedenle son verilmiş olması gerekir⁸⁸.

Hapis cezaları “ağırlaştırılmış müebbet hapis” (5237 sayılı TCK md.47) veya “müebbet hapis” cezası (5237 sayılı TCK md. 48) ise, infaz hükümlünün hayatı boyunca devam edeceğinden, yasaklanmış hakların geri verilmesi olanaklı değildir. Ancak bu ceza özel af ile süreli hapis cezasına çevrilmiş ve infaz edilmiş ise, diğer şartlarında mevcudiyeti halinde yasaklanmış hakların geri verilmesi olasıdır⁸⁹.

Ceza, hapis cezasına seçenек olarak öngörülen yaptırımlardan (5237 sayılı TCK md.50) biri ise, bunun da tamamen infaz edilmesi gereklidir. Mahkûm tarafından seçenек yaptırımın gereklerinin kısmen veya tamamen yerine getirilmemesi nedeniyle kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verilmesi halinde ise bunun infaz edilmiş olması gerekir.

Koşullu salıverme halinde geri verme talebinin ne zamandan itibaren yapılabileceği, başka bir ifadeyle deneme süresinin hangi tarihte başlayacağı tartışılmıştır. Birinci görüşü savunanlar⁹⁰ gerek koşullu salıverme, gerekse yasaklanmış hakların geri verilmesinde hükümlünün iyi halli olmasının

---

nun 122. maddesinde aranan koşulların maddi olayda gerçekleşmediğinden bahisle işlemin reddine dair tesis ettiği hükümde yasaya aykırılık görülmemiş olduğundan, hükümlünün; bir sebebe dayanmayan temyiz itirazının reddiyle hükmün tebliğnamedeki düşünce gibi (ONANMASINA)...” (Yargıtay 1.CD, 17.5.1999, 1999/1739 E, 1999/1794 K.) (Hatipoğlu/Parlar, s.90); Yargıtay 1.CD, 24.02.1990, 1990/3377–3328 (Hatipoğlu/Parlar, s.97).

⁸⁶ Aynı yönde: Erem/Danışman/Artuk, s.1039; Önder, II-III, s.820–821; Karş. Dönmezer/Erman, III, s.413.

⁸⁷ Önder, II-III, s.823 ve burada zikredilen Yargıtay 1.CD’nin 08.10.1946 tarih ve 2865/1805 sayılı kararı.

⁸⁸ Aksi düşünce: Günel, s.55.

⁸⁹ Dönmezer/Erman, III, s.414–415; Erem/Danışman/Artuk, s.1037; Günel, s.65–66.

⁹⁰ Bkz. Önder, s.821’de belirtilen yazarlara; Dönmezer/Erman, III, s.415; Soyaslan, s.664.

arandığını gerekçe göstererek, hükümlünün şartla salıverilme tarihini deneme süresinin başlangıcı olarak kabul etmektedir. Bizim de katıldığımız, uygulamada da⁹¹ kabul gören ve cezanın infazı esastan hareket eden ikinci görüşe göre ise; koşullu salıvermede deneme süresi içinde ceza infaz edilmekte ve bu süre cezanın infazının bir şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla deneme süresi bihakkın (tamamıyla) salıverilme tarihinden itibaren başlayacaktır⁹².

Cezanın ertelendiği durumlarda cezanın ne zaman infaz edilmiş sayılacağı üzerinde durulmalıdır. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'ndaki sistemin⁹³ aksine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (md.51/8), deneme süresinin yükümlülükler uygun veya iyi halli geçirilmiş olması halinde “*cezanın infaz edilmiş sayılacağı*” kabul edilmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak ceza mahkûmiyetine bağlı sürekli hak yoksunluklarının giderilebilmesi için yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilebilecek ve deneme süresi cezanın infaz edilmiş sayıldığı tarihten itibaren işlemeye

⁹¹ Bkz. Yargıtay 1.CD, 17.5.1999, 1999/1739 E, 1999/1794 K. (Hatipoğlu/Parlar, s.90); Yargıtay 1.CD, 24.02.1990, 1990/3377–3328 (Hatipoğlu/Parlar, s.97).

⁹² Bkz. Önder, s.821 ve orada belirtilen yazarlara; Ayrıca Bkz. Erem/Danışman/Artuk, s.1037; Yargıtay'ın güncel bir kararı da bu yöndedir: “Uyuşturucu madde ticareti yapmak suçundan hükümlü ARC'nin memnu hakların iadesine ilişkin talebi üzerine, VAN 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nce, 16.05.2006 tarihinde 2006/35 esas ve 2006/164 karar sayı ile sürücü belgesinin geri verilmesi isteği yönünden, bihakkın tahliye tarihinden itibaren 3 yıllık sürenin dolmaması nedeniyle talebin reddine karar verildiği; kararın hükümlü tarafından temyiz edilmesi üzerine, dava dosyasının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın onama isteyen tebliğnamesi ile 15.11.2006 tarihinde Dairemize gönderildiği anlaşıldı. Dosya incelendi. GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ: Dosyadaki bilgi ve belgeler ile Mahkemenin gösterdiği gerekçeye göre, talep edenin yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddi ile kararın istem gibi ONANMASINA...” (Yargıtay 10.CD, 05.03.2007, 2006/13523, 2007/2523); Yargıtay'ın benzer içerikteki başka bir kararı ise şöyledir: “...Kesinleşen 20 yıl muvakkat ağır hapis cezasının 01.02.1971 tarihinde infazına başlanmış, hükümlünün 1803 sayılı Af Kanunu'nun 1/c maddesinden istifade ile cezasının 12 yılının af edildiği infazı gereken bakiye 8 yıl cezası kaldığı, meşruten tahliye tarihinin bir atıfet olarak bu Kanunun 7/A maddesine göre hesabı zorunlu ise de bihakkın tahliye tarihinin hesabında af edilen bölümün eklenmesi suretiyle matrah itirazının mümkün olmadığı, af edilen ceza miktarının deneme süresini uzatamayacağı, meşruten tahliyenin şartları ihlal edildiğinde tamamen infazına imkân bulunamayacağı, dosyada mevcut müddetnamelerin 1803 sayılı Kanunun, meriyetinden önce düzenlendiği bihakkın tahliye tarihinin 01.02.1979 olması gerektiği gözetilmeden, memnu hakların iadesi talebinin TCK. nun 122. maddesine göre süre yönünden reddine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş, tebliğname münderecatı bu nedenle yerinde görülmüş olmakla temyiz itirazının kabulü ile kararın (BOZULMASINA)...” (Yargıtay, 1.CD, 20.10.1992,1992/2178–2276).

⁹³ 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'na göre “Cürüm ile mahkûm olan kimse hüküm tarihinden itibaren beş sene içinde işlediği diğer bir cürümden dolayı evvelce verilen ceza cinsinden bir cezaya yahut hapis veya ağır hapis cezasına mahkûm olmazsa, cezası tecil edilmiş olan mahkûmiyeti esasen vâki olmamış...” sayılmaktaydı. Ancak işaret edelim ki mahkûmiyet 2918 sayılı Kanun'un 119/1.maddesine göre aynı Kanun'un 41/e maddesinde sayılan suçlardan ise, ceza ertelense dahi sürücü belgesi daimi olarak geri alınmaktaydı.

başlayacaktır⁹⁴. Aksi takdirde yani yükümlülükler uymama veya iyi hal göstermeme halinde cezanın kısmen veya tamamen infaz kurumunda çektirilmesine karar verilmesi halinde (md.51/7) ise süre, cezanın tamamen infazı tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır⁹⁵. Yargıtay'ın - 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin olarak- cezanın ertelenmesi halinde, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna gidilemeyeceği yönünde kararları⁹⁶ olduğu gibi aksi yönde kararları da⁹⁷ mevcuttur.

b) Cezanın İnfazına Hukuki Bir Nedenle Son Verilmiş Olması

aa) Cezanın İnfazına “Genel Af veya Etkin Pişmanlık” Dışında Hukuki Bir Nedenle Son Verilmiş Olması

Kanunda mahkûm olunan cezanın infaz edilerek tamamlanması veya infaz ilişkisini düşüren sebeplerin biri ile (genel af veya etkin pişmanlık hariç) ortadan kalması arasında prensip itibariyle fark gözetilmemiştir.

⁹⁴ Ertilenmiş cezanın infaz edilmiş sayılması ve 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'ndan farklı olarak yasaklanmış hakların geri verilmesi veya benzeri kuruma yer vermemeş olmasının, bir kere suç işlemiş olan kimsenin ömrü boyunca hükümlü, yani sabıkalı olmaktan ve dolayısıyla bunun sonuçlarından kendisini kurtaramaması anlamına geldiği ifade edilmiştir (Bkz. **Hafizoğulları, Zeki**, “5237 s. Türk Ceza Kanununda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/guvenlik-tedbirleri.html>, 06.05.07). Bu görüş, 5560 sayılı Kanunun 38.maddesiyle 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nda yapılan değişiklikten önceki durum açısından isabetli bir saptamadır.

⁹⁵ 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu açısından Bkz. ve karşı. **Erem/ Artuk/Danışman**, s.1038; **Dönmezer/Erman**, III, s.415; **Önder**, II-III, s.821; **Günel**, s.69; **Kömürücü, Mehmet**, Adli Sicil Kayıtları Sabıka Kayıtlarının Silinmesi ve İlgili Konular, 3.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2005, s.48.

⁹⁶ “...TCK'nun 121 ve müteakip maddeleri uyarınca memnu hakların iadesine gerek ceza şeklinde hükmedilmiş olan mahkûmiyetlerin ve gerekse ceza mahkûmiyetlerinden doğan her tür ehliyetsizliklerin bertaraf edilmesi olduğuna göre aynı Kanununun 34. maddesi hükmü de göz önünde bulundurularak CMUK. nun 416 ve müteakip maddeleri gereğince tahkikat yapıp sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirse de; hükümlüye verilen ceza ertelenmiş, hükümlünün deneme süresi içerisinde ertelenmesi geri alınmasını, zorunlu kılan bir suç işlediğinin anlaşılmasını ve TCK'nin 95/son maddesi uyarınca da mahkûmiyeti esasen vaki olmamış sayılması karşısında bu halde memnu haklar iadesinin istenemeyeceği anlaşılmalı...” (Yargıtay, 9.CD, 20.09.1994, 1994/5454-4721); Aynı yönde: Yargıtay 11.CD, 27.9.1999,1999/5481-1999/6525; Doktrinde bu görüş egemen olmuştur: Balkuvvar, s.1288; Dönmezer/Erman, III, s.415; Erem/Danışman/Artuk, s. 1037-1038; Günel, s.69.

⁹⁷ “...Samk hakkında Siirt Sulh Ceza Mahkemesinin 28.5.1977 tarih 1997/81-135 sayılı kararı ile tayin olunan cezanın tecilli olması karşısında 5 yıllık deneme süresi dolmadan memnu hakların iadesine karar verilemeyeceği, deneme süresinin iyi hal ile geçirilmiş olması halinde de ancak süresiz ehliyetsizliklerin memnu hakların iadesi ile kaldırılabilmesi gözetilmeden yazılı şekilde hüküm tesisi...” (Yargıtay 2.CD, 9.10.2003, 2002/9635, 2003/11924); Aynı yönde: Yargıtay CGK, 01.06.1987, 6-201/336; Yargıtay 6.CD, 10.03.1993, 1993/1382-2480 (Hatipoğlu/Parlar, s.91); Bu konuda ayrıca Bkz. İçel, s.209-218; Günel, s.44.

Ancak bu durumda deneme süreleri ve bu sürelerin başlangıçları açısından bazı ayrımlar söz konusudur⁹⁸.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda cezayı düşüren sebepler olarak "ölüm (md.64/2)", "af (md.65)" ve "ceza zamanaşımı (md. 68)"na yer verilmiştir. Hükümlünün ölümü halinde, hapis ve henüz infaz edilmemiş adli para cezalarının ortadan kalkması (5237 sayılı TCK md.64/2), adli sicil bilgileri (arşiv kaydı dâhil) tamamen silinmesi (5352 sayılı ASK md.9, 12) ve Kanunda açık bir hükme de yer verilmemiş olması karşısında "ölüm" halinde (İİK'nin 316.maddesindeki istisna hariç) yasaklanmış hakların geri verilmesinden söz edilemez.

Madde hükmü gereği cezanın infazına özel af⁹⁹ veya ceza zamanaşımının gerçekleşmesi nedeniyle son verilmiş olması halinde yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna başvuru olacaktır. Ancak bu durumda deneme süresi "cezanın infazından" değil, "kesinleşmesinden" itibaren başlayacaktır¹⁰⁰. Cezanın tamamen infaz edilmiş olmasına nazaran mahkûm lehine oluşan bu durumun kısmen telafi edilebilmesi amacıyla, deneme süreleri nispeten daha uzun öngörülmüştür. Belirtelim ki, 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 122/1.maddesinin düzenlemesine göre söz konusu süre cezanın af ile ortadan kalktığı tarihten itibaren üç¹⁰¹, zamanaşımı ile düşmesi halinde ise, düşme tarihinden başlamak üzere beş yıldır.

765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 115.maddesinde açıkça¹⁰² ceza zamanaşımı ile sadece geçici hak yoksunluklarının ortadan kaldırılması kabul edilmiş¹⁰³, buna karşılık sürekli nitelikteki hak yoksunluklarının kaldırılabilmesinin yolu olarak ise yasaklanmış hakların geri verilmesi kurumu benimsenmişti (765 sayılı mülga TCK md.121–124). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 69.maddesinde bu yönde bir ayrıma gidilmeden "Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunluklarının süresi ceza zamanaşımı doluncaya kadar devam eder." hükmü getirilerek, ceza zamanaşımının hak yoksunluğuna etkisi düzenlenmiştir. Yeni Ceza

⁹⁸ Dönmezer/Erman, III, s.413; Önder, II-III, s.822.

⁹⁹ Ancak belirtelim ki, af bir şarta bağlanmış ise, bu şartın gerçekleşmiş olması aranmalıdır (Karş. Günal, s.71–73).

¹⁰⁰ Karş. Soyaslan, s.664.

¹⁰¹ Burada "af" ile kastedilen, "özel af"tır (Günal, s.71).

¹⁰² Madde 115-Amme hizmetlerinden muvakkat memnuiyet yahut diğer bir ıskatı ehliyet cezası veya bir meslek ve sanatın tatili icrası sair cezalara zam ve ilave edildiği veyahut bir hüküm neticesi olduğu takdirde ıskatı ehliyet ve tatili meslek ve sanat cezaları, onlar için muayyen olan müddetin iki misline muadil bir müddet geçmedikçe sakıt olmazlar ve işbu müruru zaman aslı mücazatin sakıt olduğu tarihten itibaren cereyana başlar.

¹⁰³ Dönmezer/Erman, III, s.410; Akdağ, Selami, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi, Olguç Matbaası, Ankara 1978, s.752.

Kanunu'nun öngördüğü yaptırım sistemi gereği sürekli hak yoksunluğu benimsenmediğinden, burada söz edilen hak yoksunluğu doğaldır ki, süreli hak yoksunluğudur¹⁰⁴. Bu nedenle sürekli hak yoksunluğuna neden olan bir ceza mahkûmiyeti ceza zamanaşımının gerçekleşmesi nedeniyle düşmüşse, deneme süresi ve başlangıcı hususunda 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A-2.maddesi dikkate alınarak yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi değerlendirilecektir.

Özel affa konu cezaya bağlı veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları, özel affa rağmen etkisini devam ettirdiğinden (5237 sayılı TCK md. 65), özel af, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna giderilmesine engel değildir.

Cumhurbaşkanının sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi mahkûmun cezasını hafifletmesi veya kaldırması hali (AY md.104) de, cezanın infazının hukukî nedenle son verilme halleri kapsamında düşünülmesi gereken hususlardan biridir.

bb) Cezanın İnfazına “Genel Af veya Etkin Pişmanlık” Nedeniyle Son Verilmiş Olması

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 65/1.maddesine göre, “*Genel af halinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar.*” Keza 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 9/1.maddesine göre adli sicildeki bilgiler; cezanın veya güvenlik tedbirinin infazının tamamlanması, ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran şikâyetten vazgeçme, etkin pişmanlık veya ceza zamanaşımının dolmasının yanında, genel af halinde de Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne silinerek, arşiv kaydına alınır.

Görüldüğü üzere genel af cezayı, adli sicil kaydının silinmesi dâhil bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda genel af halinde ortada bir hak yoksunluğu kalmayacağından¹⁰⁵ yasaklanmış hakların geri verilmesi de söz konusu olmayacaktır¹⁰⁶. Ancak gerek Anayasanın 76. maddesinde, gerekse diğer bazı yasalarda “*affa uğramış olsa bile*” ibaresiyle sürekli hak yoksunluklarının genel af yoluyla ortadan kaldırılmasına istisna getirilen haller açısından aynı şey söylenemeyecektir. Nitekim 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun Geçici 2. maddesi 1. fıkrasının “*Anayasanın 76 ıncı maddesi ve özel kanun hükümleri saklıdır.*” şeklindeki düzenlemesiyle de açıkça devam etmesi benimsenen bu istisnai hallerde, af

¹⁰⁴ Aynı yönde: **Özbek**, s. 625–626.

¹⁰⁵ **Toroslu**, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.407.

¹⁰⁶ **Güenal**, s.71.

yasasında özel bir düzenleme bulunmadığı takdirde¹⁰⁷ yasaklanmış haklar varlığını sürdürecektir.

Bu durumda yasaklanmış hakların geri verilmesi kurumu işletilebilecek midir? Yargıtay hak yoksunlukları açısından gerek Anayasanın 76, gerekse bazı özel yasalarla “*affa uğramış olsa bile*” ibaresiyle sürekli hak yoksunlukları açısından genel affın kapsamına istisna getirilen hallerde, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluyla bu hak yoksunluklarının ortadan kaldırılabileceğini kabul etmektedir¹⁰⁸.

¹⁰⁷ “...1803 sayılı Af Kanununun 7. maddesinin B bendinde bu kanundan kısmen yararlananların fer’i ve mütemmim cezaları ceza mahkûmiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak üzere affedildiği yazılı olmasına göre; memnu hakların iadesi talebinin konusunu teşkil eden ceza mahkûmiyetinden doğan müebbet memnuiyet ve müebbet ehliyetsizliklerin mezkûr madde ile kalkmış ve artık sanığa iadesi gereken bir hak kalmamış olduğu gözetilmeyerek 5 senelik sürenin geçmediğinden bahisle talebin reddine karar verilmesi...” (Yargıtay 5.CD, 11.11.1974, 1974/4252–4373).

¹⁰⁸ Yargıtay CGK, 23.11.1987, 9–415/567; “...Yerel mahkemece, ‘hükümlü Hüseyin’in ceza mahkûmiyetinden doğan müebbet memnuiyet ve müebbet ehliyetsizlikleri ‘1803 sayılı Af Yasasının 7/ B madde ve fıkrası gereğince kalktığı ve talep edene iadesi gereken bir hak kalmamış olduğu’ gerekçesiyle memnu haklarının iadesi talebinin reddine karar verilmişse de; ayrıntıları Ceza Genel Kurulu’nun 23.11.1987 gün ve 9–415/567 sayılı kararında açıklandığı gibi, ‘memnu hakların iadesi’ ve ‘Genel Af’ birbirinden farklı müesseseler olup, Anayasamızın 76. maddesindeki ve özel yasalardaki ‘Affa uğramış olsalar bile’ cümlesiyle başlayan suçlar arasında sayıldığı için ‘süresiz hak mahrumiyeti ve süresiz ehliyetsizlikler’ getiren hükümlerin sanık aleyhine etkisinin memnu hakların iadesi yoluyla ortadan kaldırılabileceği, esasen hiçbir ehliyetsizlik gerektirmeyen mahkûmiyetlerden dolayı da memnu hakların iadesinin istenebileceği göz önünde tutularak 1803 sayılı Yasadan yararlanan ve TCK. nun 122. maddesindeki süreleri geçirdikten sonra talepte bulunan iyi halli hükümlü Hüseyin’in memnu haklarının iade edildiğinin bir kararla tespit edilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi...” [Yargıtay, 1.CD, 25.11.1992, 1992/2532–2604 (Taşdemir, Kubilay/ Özkepir, Ramazan, Son Değişikliklerle Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Turhan Yayınevi, Ankara 2000, s.1140); “...Genel af kapsamına alınmış olsa bile, TCK. nun 121 ve devamı maddelerine göre ister Ceza Kanunundan, isterse özel bir kanundan kaynaklansın... gerek bir mahkûmiyetin sonucu ve gerekse ceza şeklinde hükmedilen yasaklamalara konu olan her nevi ehliyetsizliklerin geleceğe yönelik şekilde adli yolla kaldırılmasına yasal bir engel bulunmamaktadır.

Af; merhamet duygusuna, sosyal nedenlere dayanır. Bu yetki kullanılırken suçluların buna layık olup olmadıklarına bakılmaz. Affın ıslah olmamış suçluları da kapsamına alması olağandır. Bu nedenle özel kanunlarda mahkûm edilmiş olmasına rağmen ve sınırlı da olsa nitelikleri gözetilerek bazı suçlardan mahkûm olan kişilerin kamu hizmetlerinden yasaklılık halleri devam edebilir. TCK. nun 122. maddesinde, cezanın af ile ortadan kaldırıldığı tarihten itibaren beş yıl geçtikten sonra memnu hakların iadesi isteminde bulunabileceği belirtilmekle; affın kaldıramadığı memnu hakkın, bu yolla iade edilmesi amaçlanmıştır.

Bu itibarla, af ile fer’i ve mütemmim cezalar kaldırılmış olsa dahi daha şümulü olması itibarıyla memnu hakların iadesi talebinde bulunulabilir...” Yargıtay 1.CD, 15.11.1990, 1990/2851–1961); Aynı yönde: Turhan, s.1.

Yüksek Seçim Kurulu önceki uygulamasından dönerek¹⁰⁹, Anayasanın 76 ve diğer kanunlarda yer alan özel düzenleme karşısında genel affın hak yoksunluklarını kendiliğinden kaldırmayacağını kabul etmekle birlikte, yasak hakların geri verilmesi hükümleri çerçevesinde bu hakların geri verilebileceğini kabul etmektedir¹¹⁰.

Ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran etkin pişmanlık veya şikâyetten vazgeçme halinde yasaklanmış hakların geri verilmesi söz konusu olabilecek midir?

“*Etkin pişmanlık (faal nedamet)*”, kural olarak tamamlanmış suç bakımından 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda ve ceza hükmü içeren bazı kanunlarda, bazen cezasızlık (Ör. 5237 sayılı TCK md.93/1, 192/1, 201, 221/1–4, 254, 274/1) bazı durumlarda ise cezadan indirim nedeni (Ör. 5237 sayılı TCK md.93/2, 110, 168, 192/2, 221/4, 248, 269, 274/2–3, 293) olarak öngörülen şahsi cezasızlık nedeni olup,¹¹¹ kural olarak son kararın kesinleşmesine kadar hüküm ifade eder.

Kovuşturma yapılabilmesi şikâyete bağlı suçlarda kanunda aksi yazılı olmadıkça suçtan zarar gören kişinin vazgeçmesi davayı düşürür ve hükmün kesinleşmesinden sonraki vazgeçme cezanın infazına engel olmaz (5237 sayılı TCK md. 73/4).

Görüldüğü üzere gerek etkin pişmanlık, gerekse şikâyetten vazgeçme esas itibariyle hükmün kesinleşmesine kadar mümkündür. Ancak bu hususta istisnai düzenlemeler söz konusu olabilir. Örneğin 3167 sayılı “*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun*”un 16c/4.maddesine göre, “*Hüküm kesinleştikten sonra çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde yirmi tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde bütün cezai sonuçları ile birlikte hüküm ortadan kalkar.*” Aynı Kanunu’nun 16b/3.maddesine göre, “*Hükmün kesinleşmesinden sonra şikâyetten vazgeçildiğinde de, hüküm bütün cezai sonuçları ile ortadan kalkar.*”¹¹². Keza 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 184/5.maddesine göre “*Kişinin,*

¹⁰⁹ Yüksek Seçim Kurulu önceki uygulamalarında yasaklanmış hakların geri verilmesinin seçilme hakkını kazandırmadığı yönünde idi [Yüksek Seçim Kurulu’nun 24.09.1961, 170/27 sayılı kararı, in: 25.05.1985, 313/203 (Savaş/Mollamahmutoglu, s.1355–1360)].

¹¹⁰ Yüksek Seçim Kurulu, 16.06.1991, 1991/107–77 (Hatipoğlu/Parlar, s.103–105); İçel, Kayıhan, “Anayasa Hükümleri ve Yüksek Mahkemelerin Kararları Çerçevesinde Af, Şartla Salıverme ve Ertelemeye İlişkin Yasal Düzenlemelerin Yasaklanmış Haklar Üzerindeki Etkileri”, Anayasa Yargısı, s.209–218, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisine/anyarg/18/ICEL.PDF>, 03.05.07; Turhan, s.1.

¹¹¹ Öztürk/Erdem, s.234; Artuk /Gökçen/Yenidünya, s.773–774; Centel / Zafer / Çakmut, s.466, 471–472; Hakeri, Hakan, Ceza Hukuku Temel Bilgiler, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, s.209–210; Özbek/ Bacaksız/ Doğan, s.253–254.

¹¹² Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.417–418.

*ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar plânına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkûm olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.”*¹¹³

Verdiğimiz iki örnekten de anlaşılacağı üzere istisnai de olsa hükmün kesinleşmesinden sonraki etkin pişmanlık veya şikâyetten vazgeçme ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla böyle bir durumda geri vermeye konu yasaklanmış bir hakkın varlığından söz edilemez.

2. Deneme Süresinin Yeni Bir Suç İşlenmeden ve İyi Halli Olarak Geçirilmiş Olması

a) Deneme Süresi

Mahkûm cezasını çekmesine müteakip, bir süre, kanun, nizam ve toplumsal kurallara saygılı olduğunu, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimini benimsediğini ve böylece topluma uyum sağladığını (Bkz. CGTİHK md. 3) kanıtlamak durumundadır. Kanun bu amaçla, yasaklanmış hakların geri verilmesi için mahkûmun iyi hali hakkında yeterli bilgi edinilmesine elverişli olacak düzeyde bir sürenin geçmesini aramış, yani bir “deneme süresi” öngörmüştür. Bir tür “gözlem devresi” olarak da nitelenebilecek¹¹⁴ bu süre zarfında hem toplum hükümlüden korunacak, hem de mahkûmun iyi halli olup olmadığı konusunda yeterli bilgi edinilebilecektir¹¹⁵.

Karşılaştırmalı hukukta hemen hemen her kanun bir deneme süresi öngörmüş olmakla birlikte, söz konusu sürelerin kanuni geri verme sisteminde adli geri verme sistemine göre daha uzun olduğuna işaret edilmiştir¹¹⁶.

Deneme süresi;

aa) Mahkûm olunan ceza infaz edilerek tamamlanmış ise, “infazının sona erdiği” tarihten itibaren üç yıldır.

bb) Mahkûm olunan ceza infaz edilmemiş olmakla birlikte, cezanın infazı genel af veya etkin pişmanlık dışında hukukî nedenle (Ör. Ceza zamanaşımı veya özel af) düşmüş (Kanun’un ibaresiyle son verilmiş) ise, deneme süresi “**hükmün kesinleştiği**” tarihten itibaren beş yıldır. Dikkat edilirse burada cezanın infaz edilerek tamamlanmış olması halinde geçen

¹¹³ 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’nun 354/1.maddesinde de benzer bir hüküm vardır. Buna göre “Kanunun bu babında yazılı suçlardan takibi şikâyete bağlı olanların müştekisi feragat eder veya borcun itfa edildiği sabit olursa dava ve bütün neticeleriyle beraber ceza düşer.”

¹¹⁴ **Günel**, s.61.

¹¹⁵ **Dönmezer/Erman**, III, s.414; **Erem/Danışman/Artuk**, s.1036–1037; **Önder**, II-III, s.822; CMUK 2000 Tasarı Gerekçesi, s.132; CMUK 2003 Tasarı Gerekçesi, s. 151–152.

¹¹⁶ **Önder**, II-III, s.822; **Günel**, s.61–63.

süreye göre daha uzun bir süre öngörülmüş ise de, sürenin başlangıcı cezanın kesinleşme tarihine çekilmiştir. Ancak bu durumdaki hükümlünün, cezası infaz edilerek sona eren hükümlüye göre daha avantajlı bir duruma geçmemesi amacıyla, deneme süresinin mahkûm olunan hapis cezasına üç yıl eklenmek suretiyle bulunacak süreden az olamayacağı kabul edilmiştir. Örneğin dört yıllık bir hapis cezası, ceza zamanaşımının gerçekleşmesi nedeniyle düşmüşse, deneme süresi hükmün kesinleşmesinden itibaren başlamak üzere yedi yıldır.

Genel af veya etkin pişmanlık dışında hukukî bir nedenle düşen/infazına son verilen cezanın, infazına hiç başlanmaması ile önemli bir bölümünün infaz edilmiş olması arasında fark yoktur.

765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 123.maddesinde mükerrerler için deneme sürelerinin iki kat uygulanması yöntemi¹¹⁷ 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nda benimsenmemiştir.

b) Suç İşlememek ve Hayatını İyi Halli Olarak Sürdürmek

Yasaklanmış hakların geri verilebilmesi kurumunun temel özelliklerinden birisinin hak yoksunluklarından kurtulmak isteyen mahkûmu namuslu ve dürüst bir şekilde yaşamaya teşvik etmek olduğunu belirtmiştik. Gerçekten bu husus kurumun kabul edilme gerekçesini ve en önemli unsurunu oluşturur. Bu nedenle geri vermede adli sistemin benimsendiği hemen hemen bütün kanunlarda¹¹⁸ deneme süresi içinde iyi hal gösterilmiş olması aranmaktadır¹¹⁹.

5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nda benimsenen sisteme göre, sadece hükümde öngörülen sürelerin geçirilmiş olması yeterli görülmemekte; bunun için ayrıca söz konusu zaman zarfında mahkûmun;

—*Yeni bir suç işlememiş olması* ve

—*Hayatını iyi halli olarak sürdürmüş olması,*

Aranmaktadır.

Gerek 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nda gerekse 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda "**yeni bir suç işlememiş olmak**" koşulu mevcut değildir. Bununla birlikte iyi hallilik koşuluna, "...işlemiş olduğu cürümden dolayı pişmanlık duyduğunu ihsas edecek surette iyi hali görülen kimse..." (765 sayılı mülga TCK md.122), "**Mahkûm olduğu cürümden pişman olduğunu ihsas edecek surette hüsnü hali görüldüğüne dair vesikalar.**" (1412 sayılı mülga CMUK md.317/f.1,

¹¹⁷ Bu yönetime yöneltilen eleştiriler hakkında bakınız: **Önder**, II-III, s.823–824.

¹¹⁸ Yasaklanmış hakların hukuki yolla geri verilmesini benimseyen kanunlar ise hükümlünün deneme süresi içinde yeni bir suç işlememiş olmasını yeterli görmektedir (**Önder**, II-III, s.825).

¹¹⁹ **Önder**, II-III, s.824–825.

bent 3) ibareleriyle yer verilmiştir. Sübjektif nitelikteki “*pişmanlık*” ve bunu “*ihsas etme*” şeklindeki unsurların¹²⁰ yeni düzenlemeye alınmaması kanımızca isabetli olmuştur.

“*İyi hal*” ahlaki gelişimin tamamlanarak topluma tekrar uyum sağlanmış olmanın yanında, aslında yeni bir suç işlenmemiş olmayı da içerir¹²¹. Gerçekten deneme süresi içinde yeni bir suç işlemiş olan mahkûmun artık iyi halli olduğundan söz etmek mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte sadece yeni bir suç işlememiş olmak, kişinin yaşamını iyi halli olarak sürdürmüş olduğunun kabulü için yeterli olmayabilecektir. Mahkûmun deneme süresinde yeni bir suç işlememesi yanında, işi ile meşgul olması, çevresine güvensizlik ve huzursuzluk vermemesi, düzenli ve namuslu bir hayat sürmesi ve böylece üretken, kanun, nizam ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimini benimseyerek topluma uyum sağladığını gösteren düzgün bir kişilik ortaya koyması gereklidir¹²². Bu anlamda iyi hal anti sosyal karakterden sosyal karaktere dönüşen bir değişimi ifade eder.

Belirtelim ki burada söz konusu olan iyi hal koşullu salıvermedeki iyi halden farklıdır. Zira koşullu salıvermedeki iyi hal mahkûmun cezaevindeki davranışlarıyla, buradaki ise cezasını çekmesinden sonraki tutumuyla ilgilidir¹²³.

Kanunda yeniden işlenmemesi öngörülen suçun kasten veya taksirle işlenebilen suçlardan olup olmadığı konusunda bir ayrıma gidilmediğinden, hem kasten hem de taksirle işlenen suçların bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz¹²⁴. Gerçekten sanığın iyi halli olmadığı, sadece kasten işlediği fiiller ile değil, taksirli fiilleriyle de ortaya çıkabilecektir. Örneğin kalabalık bir caddede çok hızlı bir şekilde otomobiliyle seyredirken birine çarpıp yaralanmasına veya ölümüne sebep olan bir kişinin iyi halli olduğundan söz edemeyiz.

¹²⁰ **Günel**, s.81, 93–94.

¹²¹ “...TCK. 122. ve CMUK. 417. maddelerine göre bundan ‘pişmanlık duyduğunu ihsas edecek surette iyi halli görülen’ hükümlünün faydalanabileceği öngörülmüştür. Bu şart elbette ‘tekrar suç işlememeyi’ de içerir, fakat bundan çok daha geniş anlam taşır. Şöyle ki, hükümlü tekrar suç işlememiş olmasının yanında çevresiyle iyi geçinmiş söz ve davranışlarıyla korku ve tedirginlik yaratmamış, huzursuzluk çıkarmamış, hülasa, topluma intibak ettiğini ispat edecek şekilde iyi halli yaşam biçimini tercih etmiş olmalıdır...” (Yargıtay 1.CD, 26.10.2001, 2001/3256–3895).

¹²² **Bkz.** Erem/Danışman/Artuk, s.1041; **Daha geniş bilgi için Bkz.** Günel, s.77–82; **Yargıtay CGK, 23.11.1987, 9–415/567** [Uygun, Mehmet/ Savaş, Vural/ Mollamahmutoğlu, Sadık, **Ceza Genel Kurulu Kararları (1988–1989–1990–1991), Adalet Matbaacılık, Ankara 1991, s.85**].

¹²³ **Gözübüyük**, I, s.1195; **Erem/Danışman/Artuk**, s.1041.

¹²⁴ Aynı yönde: **Erem/Danışman/Artuk**, s.1041.

Deneme süresi içinde işlenen fiil, sonradan suç olmaktan çıkarılmışsa bu durumda kanımızca tekrar suç işlememiş olmak koşulunun gerçekleştiğinin kabulü gereklidir. Yargıtay içtihadı da bu yöndedir¹²⁵.

Kanuna göre “*yeni bir suç işlememe*” ve “*hayatını iyi halli olarak sürdürmüş olma*” koşulları deneme süreleri içinde mevcut olmalıdır. Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi bu süreler dolar dolmaz yapılmışsa doğaldır ki, söz konusu süreler içindeki durum değerlendirilecektir. Ancak talep, deneme süresi dolduktan sonra yapılmış ve mahkûm tarafından söz konusu deneme süresinden sonra, ancak talep tarihinden önce bir suç işlenmişse, yeni suç işlememiş olmak koşulu gerçekleşmiş sayılacak mıdır? Başka bir anlatımla deneme süresinin tamamlanmasından ve belli bir süre geçmesinden sonra talepte bulunulmuşsa, söz konusu koşullar talep tarihi itibarıyla de aranacak mıdır?

Deneme süresinin suç işlenmeden ve iyi halli geçirilmesiyle birlikte artık mahkûm için geri vermeyi talep hususunda sübjektif bir hak doğar. Bu hakkın doğduğu anda değil de, daha sonra kullanılması ve bu süre içinde açıkça kaybedilme sebebi olarak öngörülmemiş bir hususun gerçekleşmesi, doğmuş bir hakkın kaybedilmesini gerektirmemelidir¹²⁶. Gerçekten nasıl ki, yasaklanmış hakları geri verilen bir kişinin tekrar suç işlemesi halinde geri verilen haklarının tekrar geri alınması söz konusu değilse, deneme süresinin dolmasından sonraki dönem de işlenen suç, doğmuş bir hakkın geri alınmasına neden olmamalıdır. Kaldı ki, hükümde deneme süresi zikredildikten sonra “*(k)işinin bu süre zarfında...*” (5352 sayılı ASK md.13/A, f.1, bent b) yeni bir suç işlememesi ve hayatını iyi halli olarak sürdürmüş olması aranmaktadır¹²⁷.

Suçun işlenip işlenmediği kesinleşmiş bir hükümlerle ortaya çıkabileceğine göre, deneme süresi içinde işlenmiş olması koşuluyla talep tarihinde bir soruşturma veya kovuşturma bulunduğu takdirde bunun akıbeti beklenmeli ve sonucuna göre karar verilmelidir.

¹²⁵ “...*Memnu hakların iadesi talebinin reddine ilişkin kararın gerekçesinde hükümlünün 3713 sayılı Yasanın 8.maddesine muhalefet suçlarından mükerrer suçlu olduğu ve bu nedenle de iyi hali bulunmadığının belirtilmiş olması karşısında hükümden sonra 19.7.2003 tarihli resmi gazetede yayınlanıp aynı gün yürürlüğe giren 4928 sayılı Yasanın 19/b maddesi ile 3713 sayılı Yasanın 8.maddesinin yürürlükten kaldırılmış olması göz önüne alınarak hükümlünün hukuki durumunun yeniden tayin ve takdirinde zorunluluk bulunması...*” (Yargıtay 9. CD, 2003/1621–1379).

¹²⁶ Önceki mevzuat açısından aynı düşüncede: **Demir, Ali**, “Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi Konusu Üzerine Bir İnceleme”, Adalet Dergisi, Yıl: 81, Sa.5,1990, s.125–126.

¹²⁷ Yargıtay’ın 765 sayılı mülgâ Türk Ceza Kanunu’nun yürürlükte olduğu dönemde verdiği bir karar aksi yöndedir: “*Ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklanmaya ve diğer nev’i ehliyetsizliklere neden olan mahkûmiyetlerden dolayı memnu hakların iadesine karar verebilmek için, TCK. 121 ve müteakip maddelerinde aranan şartların yanı sıra, TCK. 122. maddesinde belirtilen ve talep için öngörülen sürenin kanunda ayrıntıları açıklanmamış olmamakla beraber iyi halle geçirilmiş olması ve bu iyi halliliğin talep tarihinde de korunması gerekmektedir.*” (Yargıtay 1.CD, 5.2.2001, 2001/244–411).

1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 417/2.maddesinde öngörülen mahkeme masraflarıyla hükmolunmuş ise şahsi hakların ödenmesi¹²⁸ koşulu, isabetli bir tercihle 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na alınmamıştır. Gerçekten söz konusu düzenleme gereğince ödememenin geçerli bir mazerete dayalı olması halinde dahi yasaklanmış hakların geri verilmesine engel oluşturmaktaydı. Ancak belirtelim ki mahkûm bu yönde bir ödeme yapmışsa bu durum iyi halliğin belirtilerinden biri olarak kabul edilebilecektir¹²⁹.

Belirtelim ki, mahkûmun iyi halli olup olmadığı toplanan delillere göre mahkemece takdir edilir¹³⁰.

3. 31.12.1987 Tarihinden Önce İşlenmiş Suçlarda Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesine İlişkin Özel Koşullar (4.3.2004 tarih ve 5106 Sayılı Kanun md.1)

4.3.2004 tarih ve 5106 sayılı “Türk Ceza Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Kanun”un 1.maddesiyle 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'na Geçici 1.madde eklenmiştir. Buna göre, 31.12.1987 tarihinden önce işlenmiş suçlarla ilgili olarak yapılan yargılamalar sonucunda; haklarında mahkûmiyet kararı verilenlerden, bu Kanunun yayımı tarihinden önce bihakkın tahliye olanlar ile koşullu salıverilenlerin Türk Ceza Kanununun 122 ve 123 üncü maddelerindeki süreler ve 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 417 nci maddesinin¹³¹ (2) ve (3) numaralı bentlerinde yer alan koşullar aranmaksızın; talep halinde yasaklanmış hakları geri verilecektir.

4. Hileli Müflislere Özgü Ek Koşul

2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun “İtibarın Yerine Gelmesi” başlıklı “On Dördüncü Bab”ın “Hileli Müflis” alt başlıklı 312.maddesi “*Hileli müflis itibarının yerine gelmesini Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun memnu hakların iadesine dair faslındaki hükümlere göre elde edebilir. Ancak mezkûr faslıda yazılı şartların ifasından başka istidasına, masaya kabul edilmiş bütün alacaklıların alacakları tamamen itfa edildiğine dair makbuzlarını veya sair vesikalarını raptetmesi lazımdır.*”¹³² şeklindedir.

¹²⁸ Şahsi hakların ödenmiş olmasının yasaklanmış hakların geri verilmesi koşulları arasında öngörülmesinin nedeni mağduru korumaktır (Demirbaş, s.464).

¹²⁹ Erem/Danışman/Artuk, s. ; Dönmezer/Erman, III, s.418; Önder, II-III, s.825–826.

¹³⁰ Gözübüyük, I, s.1195; Erem/Danışman/Artuk, s.1041–1042.

¹³¹ Madde 417 - İstidaya aşağıda yazılı evrak raptolunur:

- 1 - Mahkûmiyeti gösteren kararın sureti,
- 2 - Müsted'inin mahkûm olduğu cezanın infaz edildiğini veya kanuni sebeplerden dolayı düştüğünü ve tarihlerini ve mahkeme masraflarıyla hükmolunmuş ise şahsi hakların ödendiğini müsbit evrak,
- 3 - Mahkûm olduğu cürümden pişman olduğunu ihsas edecek surette hüsnü hali görüldüğüne dair vesikalar.

¹³² Belirtelim ki bu ek koşul, CMUK'un 417/2.maddesindeki “...hükmolunmuş ise şahsi hakların ödendiğini müsbit evrak...” şeklindeki düzenlemeye paraleldir.

Maddenin 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesine göre özel hüküm niteliğinde olması ve 23.03.2005 tarih ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulanma Şekli Hakkında Kanun'un¹³³ 3.maddesi atfı¹³⁴ nedeniyle, 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesiyle beraber uygulanması gerektiği düşüncesindeyiz¹³⁵.

IV. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNDE USUL

A. TALEP

Yasaklanmış hakların geri verilmesi için gerekli koşulların gerçekleşmesiyle birlikte, geri vermeyi talep hususunda subjektif bir hak doğar¹³⁶. Bu hakkın sahibi hak yoksunluğuna muhatap olan hükümlüdür¹³⁷. Dolayısıyla mahkûmun ölmüş olması halinde, ölünün hatırası lehine yasaklanmış hakların geri verilmesi kabul edilmediği için bu hakkı mirasçılar dâhil başka kimselerin kullanması mümkün değildir¹³⁸. Mahkûmun davayı açmasından sonra ancak sonuçlanmadan ölmesi halinde de kanımızca davaya devam edilemez. Zira yoksunluğu söz konusu olan haklar doğrudan mahkûmun kullanmasının kısıtlandığı haklar olup, başkasının bundan zarar görmesi söz konusu değildir. Kaldı ki ölüm halinde ceza mahkûmiyeti bütün sonuçlarıyla birlikte düşer (765 sayılı mülga TCK md.96; Karş. 5237 sayılı TCK md.64,74; 5352 sayılı ASK md.9, 12) Ancak İcra ve İflas Kanunu'nun 316.maddesinde bu durumun istisnası vardır. Buna göre *“Hileli veya taksiratlı yahut adi müflisin itibarının yerine gelmesine ölümünden sonra mirasçılardan birinin talebiyle de hükmolunabilir.”*

¹³³ RG, 31.03.2005/25772 Mükerrer.

¹³⁴ **Madde 3** - (1) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa yapılan yollamalar, Ceza Muhakemesi Kanununun bu hükümlerin karşılığını oluşturan maddelerine yapılmış sayılır.

(2) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun kitap, bab ve fasıllarına yapılmış yollamalar, o kitap, bab ve fasıl içinde yer almış hükümlerin karşılığını oluşturan Ceza Muhakemesi Kanununun maddelerine yapılmış sayılır.

¹³⁵ **Madde 313** - Taksiratlı müflis infazı lazımgelen cezasını çektikten veya kanuni sebeplerle ceza düşükten sonra iflas kararını veren mahkemeye arzuhal ile müracaat ederek itibarının yerine gelmesini talep edebilir. İstida masaya kabul edilmiş bütün alacaklıların alacaklarını gösteren iflas dairesinden alınmış bir defterle bu borçların tamamen itfa edildiğine dair makbuzlar veya sair ispat edici evrak ile tevsik edilir.

¹³⁶ *“Yasak hakların geri verilmesi talebi, diğer şartların yanı sıra belirli bir sürenin geçmiş olması şartına bağlı bulunduğundan asli cezanın infazı ile yakından ilgilidir ve bu niteliği itibarıyla de tali bir davadır.”* (Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Bölümü, 4.10.1996, 1996/33-33).

¹³⁷ CMUK 2000 Tasarı Gerekçesi, s.132; CMUK 2003 Tasarı Gerekçesi, s. 151; Hükümlü Türk vatandaşı olabileceği gibi, bazı hallerde yabancı da olabilir (Bkz. **Balkuvvar**, s.1288; **Güenal**, s.47-48). Tüzel kişilerin bu yola başvurmaları mümkün değildir (**Güenal**, s.87).

¹³⁸ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 1030, 1043; **Dönmezer/Erman**, III, s.412; **Güenal**, s.87; **Akdağ**, s.753; Fransız CMUK md.619'da ölümlerin yarına bu hakkın kullanılabilmesine olanak tanıyan bir düzenleme mevcuttur (**Dönmezer/Erman**, III, s.412 dn.15; **Güenal**, s.87-89).

Kanuna göre yasaklanmış hakların geri verilmesi konusunda hükümlünün veya vekilinin talebi gereklidir. Dolayısıyla bu yolun, resen veya Cumhuriyet savcısının talebiyle işlemesi mümkün değildir (md.13/A, f.3). Talebin şekli konusunda bir açıklık yoksa da bunun 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda genel olarak benimsenen sisteme paralel şekilde dilekçe ile olması gerektiğini söyleyebiliriz. 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda talebin dilekçe ile yapılacağı hususuna açıkça yer verilmişti (md.416).

Talep açık olmalı ve yasaklanmış hakların tümüyle geri verilmesini içermelidir. Yasaklanmış hakların geri verilmesinin tecezzi (bölünme, ayrılma) kabul etmemesi prensibi gereği, bir kısım hak yoksunluğunun giderilmesini istemek, bir kısmının ise istem dışı bırakmak mümkün değildir¹³⁹.

Yeni düzenlemede 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 417.maddesinin aksine bazı belgelerin¹⁴⁰ eklenmesi zorunluluğu öngörülmemiştir.

B. TALEBİN YAPILACAĞI MERCİİ

Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebinin yapılacağı mahkeme, hükmü veren¹⁴¹ veya hükümlünün ikametgâhının bulunduğu yerdeki¹⁴² aynı derecedeki mahkemedir (md.13/A, f.3). Oysa 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 416.maddesinde görevli mahkemenin mahkûmun ikametgâhı olan yerin tabii bulunduğu ağır ceza mahkemesi olduğu hükmüne yer verilmişti. Hükümlünün ikametgâhının bulunduğu yerde hükmü veren mahkeme ile aynı derecede bir mahkeme (Ör. Ağır ceza mahkemesi) yoksa yargı yetkisi açısından bağlı bulunan yerdeki aynı derecedeki mahkemeye başvurulabilecektir¹⁴³. Kararı veren mahkemenin ihtisas mahkemesi veya özel yetki mahkeme olması halinde ikametgâhın bulunduğu yerdeki mahkemenin de ihtisas mahkemesi veya özel yetkili

¹³⁹ **Günel**, s.90-91.

¹⁴⁰ Doktrinde CMUK'un 417.maddesindeki belgelerin yanında ikametgâh senedinin de dilekçeye eklenmesinin gerektiği savunulmuştur (Bkz. **Erem/Danışman/Artuk**, s.1044).

¹⁴¹ Hükmü veren mahkemenin görevli olmasının çeşitli açılardan yararlı olduğu dile getirilmiştir (Bkz. **Günel**, s.85). Konu 24 Şubat 1928'de CMUK'un İstanbul Komisyonunda görüşülürken de gündeme gelmiş ve önemli olanın iyi hal ve bunun ispatı noktasında toplandığından mahkûmun ikametgâhı mahkemesince karar verilmesinin daha isabetli olacağı sonucuna varılmıştır (Bkz. **Günel**, s.85 dn.2); Aynı şekilde bkz. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bu Kanunu Hazırlayan Komisyon Tarafından Yazılan Esbabı Mucibesi, Hapishane Matbaası, Ankara 1937, s.160-162.

¹⁴² CMUK 2000 Tasarısı (md.355) ve CMUK 2003 Tasarısı (md.372)'nda da yetkili mahkemenin "yerleşim yeri mahkemesi" olması benimsenmişti.

¹⁴³ **Artuç, Mustafa/ Gedikli, Cemil**, Yeni Yargıtay Kararları Işığında TCK-CMK-CGİK Çocuk Koruma ve 5560 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler (Yeni Ceza Adalet Sistemi), 2.Baskı, Kartal Yayınevi, Ankara 2007, s.712.

mahkeme olması aranmayacak, aynı dereceli olması yeterli olacaktır. Zira incelenecek talep, ihtisas mahkemesi veya özel yetkili mahkemenin görevlerine ve uzmanlığına ilişkin uyumsuzluk değil, kendine özgü koşulları olan tali bir ceza davasıdır.

İkametgâh (yerleşim yeri), bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir (Bkz. Türk Medeni Kanunu md.19 vd). Kanunda açıkça öngörülmemiş olmakla birlikte ikametgâh sahibi olmak (zorunlu bazı haller dışında), iyi halli olmanın göstergelerinden birisidir¹⁴⁴.

Doktrinde 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 416.maddesindeki düzenleme nedeniyle mahkûmun Türkiye'de ikametgâhı yoksa yasaklanmış hakların geri verilmesini talep edemeyeceği yönünde görüşler mevcuttu¹⁴⁵. Bu konudaki tartışmanın bugün için pratik bir önemi kalmamıştır. Zira mahkûmun Türkiye'de ikametgâhı yoksa talep hükmü veren mahkemeye yapılacaktır. Hüküm yabancı bir mahkemeye ait olmakla beraber, hak yoksunlukları yönünden geçerli olmasına karar verilmiş ise (5237 sayılı TCK md.17; 765 sayılı mülga TCK md.8), bu kararı veren mahkeme hükmü veren mahkeme olarak kabul edilmelidir¹⁴⁶.

Askeri mahkemelerden verilen hükümlerle ilgili olarak başvuru şekli, mercii ve kanun yolları konularında ayrıık hususların düzenlendiği 25.10.1963 tarih ve 353 sayılı "*Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu*" nun 258.maddesi, 29.6.2006 tarihli ve 5530 sayılı Kanunun 62.maddesi ile yürürlükten kaldırıldığından, askeri mahkemelerden verilmiş hükümler açısından da -*Askeri Ceza Kanunundaki hükümler saklı kalmak koşuluyla*- 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesi uygulanacaktır.

Yüce Divan'ın veya Yargıtay ceza daireleri ile CGK'nin ilk derece mahkemesi olarak verdiği hükümlerle ilgili olarak ortaya çıkan hak yoksunluklarının geri verilmesi aynı yerlerden istenebilecektir. Çünkü gerek Yüce Divan'ın gerekse ilk derece olarak görev yapan Yargıtay ceza dairesi ile CGK ülkede tek olup, aynı derecede başka bir mahkeme de yoktur.

İcra ve İflas Kanunu'na göre taksiratlı ve adi müflisin itibarının iadesi iflase karar veren mahkemeden istenebilir (İİK md.313-314)¹⁴⁷.

Mahkeme görevli ve yetkili olup olmadığını resen inceleyecektir¹⁴⁸.

¹⁴⁴ Erem/Danışman/Artuk, s.1044.

¹⁴⁵ Erem/Danışman/Artuk, s.1045; Akdağ, s.753; Aksi görüş: Günel, s. 84-85, 95.

¹⁴⁶ Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesi de bir kararında görevli mahkemenin belirlenmesinde kıyas yoluyla sonuca gitmiştir: "*Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin kesinleşmiş olan dava dosyalarında yasaklanmış haklar varsa, tali dava niteliğindeki bu hakların geri verilmesi isteminin artık genel hükümler çerçevesinde adli yargı mercilerince karara bağlanması gerekmektedir.*" (Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Bölümü, 4.10.1996, 1996/33-33).

¹⁴⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için Bkz. Balkuvvar, s.1305-1308.

¹⁴⁸ Yargıtay 5.CD, 14.03.1990, 1990/744-1434 (Hatipoğlu/Parlar, s.93).

C. İNCELEME USULÜ

Yeni Kanunda 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 418.maddesinde öngörülen ön soruşturmanın raportör âza marifetiyle yapılması usulü benimsenmemiştir.

Mahkeme taleple ilgili bütün belge ve bilgileri 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda öngörülenin aksine resen toplayacaktır. Bu nedenle hükümlünün dilekçesine “*mahkûmiyeti gösteren kararın sureti*”, “*müstedinin mahkûm olduğu cezanın infaz edildiğini veya kanuni sebeplerden dolayı düştüğünü ve tarihlerini ve mahkeme masraflarıyla hükmolünmüş ise şahsi hakların ödendiğini müsbit evrak*” ve “*mahkûm olduğu cürümden pişman olduğunu ihsas edecek surette hüsnü hali görüldüğüne dair vesikalar*” (1412 sayılı mülga CMUK md.417) gibi belgeleri ekleme gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu konuda belge sunabileceği gibi, celbini de talep edebilecektir.

Mahkeme kararını ya 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda olduğu gibi (md.418) dosya üzerinde inceleme yaparak ya da Cumhuriyet savcısını ve hükümlüyü dinlemek suretiyle verebilir (md.13/A, f.4). Evrak/dosya üzerinde yapılan incelemelerde hükümlü veya Cumhuriyet savcısının dinlenilmesinin mümkün olmaması karşısında, bu yolun tercih edilmesi durumunda talebin duruşma açılarak değerlendirilmesi zorunludur¹⁴⁹. Mahkeme evrak üzerinde inceleme yaptığı durumlarda da Cumhuriyet savcısının görüşünü almalıdır (5271 sayılı CMK md. 33¹⁵⁰).

Mahkeme bu kapsamda yaptığı incelemede mahkûma ait adli sicil kaydını, mahkûmiyete ilişkin kesinleşmiş ilamı, ikametgâh senedini vb. belgeler celbetmeli, deneme süresi içinde işlendiği iddia edilen bir suçtan dolayı hakkında soruşturma veya kovuşturma olup olmadığı araştırılmalı, gerekirse tanık dinlemeli ve kolluk marifetiyle araştırma yapılmalıdır.

Kanunda talepte bulunanın davayı takip etmesi yönünde bir zorunluluk öngörülmediğinden, duruşmalara katılmasa dahi dava resen sonuçlandırılmalıdır.

¹⁴⁹ Aynı yönde: **Ermiş, Minip**, “TCK ve CMK Aralık 2006 Değişiklikleri”, http://www.turkhukusitesi.com/makale_533.htm, 03.05.07; Talebin duruşma açılarak incelenmesi halinde kural olarak alenidir (CMK md.182/1).

¹⁵⁰ Madde 33 - (1) Duruşmada verilecek kararlar, Cumhuriyet savcısı, duruşmada hazır bulunan müdafisi, vekil ve diğer ilgililer dinlendikten; duruşma dışındaki kararlar, Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü görüşü alındıktan sonra verilir.

D. İNCELEME SONUCUNDA VERİLECEK KARARLAR VE BUNLARA KARŞI BAŞVURULABİLECEK KANUNYOLLARI

1. İnceleme Sonucunda Verilecek Kararlar

Mahkeme yaptığı inceleme sonucunda talebin kabulüne veya reddine karar verecektir.

a) Talebin Kabulüne İlişkin Karar

Mahkeme yaptığı inceleme ve değerlendirme sonucunda istenen bütün koşulların oluştuğunu tespit ederse talebin kabul ederek yasaklanmış hakların geri verilmesine hükmeder ve hüküm kesinleşmesi halinde adli sicil arşivine kaydedilir (5352 sayılı ASK md.13/A, f.6).

1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 420.maddesinde öngörülen, kararın kesinleşmesinden sonra talepte bulunanın istemesi koşuluyla Resmî Gazete ile ilânı usulü, yeni Kanunda benimsenmemiştir. Ancak geri verilen yasaklanmış hak hileli iflasa ilişkin ise hüküm, özel norm olan İcra ve İflas Kanunu'nun 315.maddesi gereğince Resmî Gazete'de ilan edilir.

b) Talebin Reddine İlişkin Karar

aa) Talebin Esastan Reddi

Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebini inceleyen mahkeme, Kanun'da aranan koşulların gerçekleşmemesi durumunda talebi reddedecektir. Örneğin infazdan itibaren üç yıl geçmesi gerektiği halde ikinci yıl içinde yasaklanmış hakların iadesi istenmiş ise, deneme süresinin dolmaması nedeniyle ret kararı verilecektir. Ancak bu durumda yasaklanmış hakların geri verilmesini tekrar talep edebilmek için 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 419/1.maddesindeki düzenlemenin¹⁵¹ aksine, deneme süresinin yeniden dolması beklenmeyecek, kalan sürenin tamamlanmış olması yeterli olacaktır. Mahkûmun reddedilen talebine kadar geçirdiği sürenin tamamen yok sayılması nedeniyle adil olmayan sonuçlar doğurabilecek eski sitemin terk edilmesi yerinde olmuştur¹⁵². Gerçekten topluma uyum sağlama yönünde iyi bir şekilde ilerleyerek önemli oranda mesafe kaydeden mahkûmun, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 419.maddesinin 2.fıkrasında¹⁵³ belirtilen şekil noksanlığı dışındaki kabul edilmesi gereken, ancak iyi halli olmamasından

¹⁵¹ “Madde 419/1 - İstida reddedilirse ret kararının kat'ileştiği tarihten itibaren Ceza Kanununun 122 ve 123 üncü maddelerinde yazılı müddetler yeniden geçmedikçe memnu hakların iadesi tekrar istenemez.”

¹⁵² Nitekim 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nda yer alan düzenlemenin yersiz olduğuna işaret edilmiştir (Erem/Danışman/Artuk, s.1047; Günal, s.99-100).

¹⁵³ “Madde 419/2 - İstidanın reddi bazı evrakın noksan olmasından yahut yolunda tanzim edilmemesinden ileri gelmiş ise iade her zaman yeniden istenebilir.”

kaynaklanmayan bir sebeple talebinin reddedilmesi halinde tekrar yeni baştan bir deneme süresine tabi kılmak, hem cezanın hem de kurumun amacıyla da bağdaşmayacaktır¹⁵⁴.

bb) Talebin Usulü Nedenlerle Reddi

1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun aksine yeni düzenlemede dilekçeye bazı evrakları ekleme yükümlülüğü ve buna uyulmaması halinde talebin reddedileceği hususu (md.419/2) öngörülmemiştir. Bu nedenle bu tür usulü eksikliklerden dolayı artık ret kararı verilemez. Bununla birlikte talebin hükmü veren veya mahkûmun ikametgâhının bulunduğu mahkemede yapılmaması halinde mahkeme yer itibariyle yetkisizlik, hükmü veren mahkemeye aynı derece bir mahkemeye yapılmamış olması halinde ise madde itibariyle yetkisizlik (görevsizlik) nedeniyle ret kararı verilebilecektir.

2. Kararlara Karşı Başvurulabilecek Kanun yolları

Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi üzerine verilecek kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurulacağı konusunda 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda açık bir düzenlemeye yer verilmişti (md.418/2). 5352 sayılı Adli Sicil Kanun'unda (md.13/A, f.5) ise, "...hükümle ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen kanun yoluna başvurulabilir." şeklindeki ifadeyle, bu konuda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na atıf yapılmıştır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223 ve 225.maddelerini göz önüne aldığımızda "*hüküm*", iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin olarak fiil ve faili hakkında verilen "*beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi*" kararlarıdır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda hükümlere (son kararlara) karşı olağan kanun yolları olarak itiraz, istinaf ve temyiz öngörülmüştür (5271 sayılı CMK md.260–307). Keza aynı Kanunun "*Özel Kanunların Temyize İlişkin Hükümleri*" başlıklı 285.maddesine göre, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 18. maddesinin dördüncü fıkrası hariç; diğer kanunlarda temyiz edilebileceği veya haklarında Yargıtay'a başvurulabileceği belirtilmiş olup da bölge adliye mahkemelerinin görev alanına giren dava ve işlere ilişkin ilk derece mahkemelerinin karar ve hükümlerine karşı istinaf yoluna başvurulabilecektir¹⁵⁵. Kanunda benimsenen sisteme göre temyiz kanun

¹⁵⁴ Yargıtay bu sert düzenlemenin sonuçlarını kısmen izale edecek şekilde, deneme süresi geçmeden yapılan talebi şekli eksiklik olarak nitelemiş ve yeniden talepte bulunulabilmesi için sürenin tekrar yeni baştan işlenmesini değil, tamamlanmış olmasını aramıştır (Bkz. Yargıtay 1.CD, 15.05.1952, 124/1135, zkr. **Önder**, II-III, s.829).

¹⁵⁵ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 272. maddesine göre, "*İlk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Ancak, onbeş yıl ve*

yoluna ise, bölge adliye mahkemelerinin bazı kararlarına karşı gidilebilecektir¹⁵⁶.

Kanunu'nun itiraz edilebilecek kararlarla ilgili düzenlemesine göre ise, "Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna..." gidilebilecektir (5271 sayılı CMK md. 267/1). Hükümden açıkça anlaşılacağı üzere bütün hâkimlik kararlarına karşı kural olarak itiraz kanun yolunun açık olması benimsenirken, mahkeme kararlarına karşı, ancak Kanunun açıkça gösterdiği hallerde mümkün kılınmıştır.

Soruşturma ve kovuşturma aşamasında "hükümden (son karardan)" farklı olarak, uyuşmazlıkla ilgili olarak nihai nitelikte olmayan kararlar verilebilmektedir. İşte Kanunda aksi belirtilmiş olmadıkça soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimi tarafından verilen kararlar (Ör. 5271 sayılı CMK'nin 74.maddesine göre failin gözlem altına alınması kararı, 100 ve 101.maddesine göre tutuklama), mahkeme naibi veya istinabe olunan hâkim kararları ile mahkeme başkanı sıfatıyla verilen kararlar "hâkim kararı"dır. "Mahkeme kararı" ise hükümden (son karardan) önce verilen ve hükme esas oluşturmayan kararlardır. Örneğin birer mahkeme kararı olan; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 5/2. maddesinde görevsizlik kararına, 8/3.maddesinde yetkisizlik kararına, 28.maddesinde hâkimin ret isteminin

---

daha fazla hapis cezalarına ilişkin hükümler, bölge adliye mahkemesince re'sen incelenir." (f.1). "Ancak; sonuç olarak belirlenen ikibin lira dâhil adli para cezasına mahkûmiyet hükümlerine, üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümlerine veya kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümlere, karşı istinaf yoluna başvurulamaz." (f.3).

¹⁵⁶ Konunun düzenlediği 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 286.maddesine göre, "Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin bozma dışında kalan hükümleri temyiz..." edilebilecek (f.1), ancak; "...İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun adli para cezalarına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları, ilk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezalarını artırmayan bölge adliye mahkemesi kararları, sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlarla ilgili olarak ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları, adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin suç niteliğini değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları, sadece eşya veya kazanç müsaderesine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararlarını değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları, on yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen beraat kararları ile istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları, davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine veya istinaf başvurusunun reddine dair kararlar ya da yukarıdaki bentlerde yer alan sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümden, cezalardan ve kararlardan birden fazlasını içeren bölge adliye mahkemesi kararları..." temyiz edilemeyecektir (f.2).

kabul edilmemesi kararına, 101/5. maddede ise mahkemenin tutuklama kararına karşı itiraz edilebileceği açıkça belirtildiğinden, bu kararlara karşı itiraz kanun yoluna başvurulabilir. Hâkimin reddi isteminin kabulüne ilişkin karar ise kesin olup, itiraz edilemez (5271 sayılı CMK md.28)¹⁵⁷.

Görüldüğü üzere 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda gerek itiraz, gerek istinaf, gerekse temyiz kanun yolu ile ilgili düzenlemeler esas olarak suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının açtığı kamu davasının devamı sırasında verilen kararlar veya sonundaki hükümle ilgilidir. Oysa yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmadığı gibi, içeriği de bir suç isnaadına ilişkin değildir. Gerçekten talep üzerine yapılan inceleme sonucunda verilen yasaklanmış hakların geri verilmesi talebinin kabulüne veya reddine ilişkin karar, ne soruşturma veya kovuşturma evrelerindeki hâkim veya mahkeme kararlarından ne de kovuşturma evresi sonucunda verilen hükümlerdendir. Dolayısıyla 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A-5.maddesinde "*Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi üzerine mahkemenin verdiği karara karşı, hükümle ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen kanun yoluna başvurulabilir.*" şeklinde yer alan ifade, kanun yolunun tereddütsüz şekilde belirlenmesine elverişli bir hüküm değildir¹⁵⁸.

Bununla beraber yukarıda kısaca değinildiği üzere, ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı bazı istisnalar hariç kural olarak "*istinaf kanun yolu*"nun açık olması, yasaklanmış hakların geri verilmesi talebini incelemeye yetkili mahkemelerin ilk derece mahkemeleri olması ve verilecek kararların da 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 272.maddesinde kesin nitelikte olduğu belirtilen kararlar kapsamına olmaması nedeniyle, bu kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolunun "*istinaf*" olduğu sonucuna varabiliriz. İstinaf kanun yoluna başvuru sonucunda verilen karara karşı ise temyize başvurulamaz (5271 sayılı CMK md.286).

Ancak bölge adliye mahkemelerinin henüz göreve başlamaması nedeniyle istinaf kanun yoluna ilişkin hükümlerin şimdilik uygulanabilme olanağı bulunmamaktadır. Konuyu düzenleyen 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 8.maddesi uyarınca, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlama tarihinden önce aleyhine temyiz yoluna başvurulmuş kararlar hakkında 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemesi Usulü Kanununun 322. maddesinin dört, beş ve

¹⁵⁷ Centel, Nur/ Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve İlgili Mevzuata Göre Yenilenmiş 3. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2005, s.389.

¹⁵⁸ Nitekim doktrinde Ceza Muhakemesi Kanunu'na yapılan bu atfı "*istinaf veya temyiz*" olarak kabul edenler vardır (Yılmaz, Zekeriya, "*Hak Yoksunlukları ve Yasaklanmış Hakların Geri verilmesi Kurumu Üzerine Bir Değerlendirme*", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, Sa.7, Mart 2007, s.97).

altıncı fıkraları hariç olmak üzere 305 ilâ 326. maddeleri uygulanacağı için, konunun, temyizle ilişkin bulunan ve halen yürürlükte bulunan bu hükümler yönünden de incelenmesi gerekir.

1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 305. maddesine göre esas itibariyle ceza mahkemelerinden verilen hükümler temyiz olunabilmektedir. Ancak onbeş yıl ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalara ait hükümler hiç bir harç ve masrafa tabi olmaksızın Yargıtay'ca resen incelenmektedir. Bununla birlikte ikimilyar liraya kadar (ikimilyar dâhil) para cezalarına dair olan hükümler ile yukarı sınırı onmilyar lirayı geçmeyen para cezasını gerektiren suçlardan dolayı verilen beraat hükümleri ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümler, temyiz olunamamaktadır.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi üzerine verilebilecek kararlar maddede kesin olduğu belirtilen kararlardan olmaması karşısında, bu aşamada temyiz edilebilir kararlardandır¹⁵⁹. Dolayısıyla bu kararlara karşı itiraz kanun yoluna başvurulabileceği yönündeki görüşlerin¹⁶⁰ isabetli olmadığını düşünüyoruz.

Kanun yolunun veya merciinin belirlenmesindeki hata ilgilinin hak kaybına neden olmaz¹⁶¹.

E. MUHAKEME MASRAFLARI

Yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluna başvurulması nedeniyle oluşan bütün masraflar hükümlü tarafından karşılanır (md.13/A, f.7). Burada talebin kabul veya reddedilmiş olmasının bir önemi yoktur. Ancak kanımızca burada bir ayrıma gidilmeliydi. Gerçekten davanın açılmasında mahkûmun kusurlu sayılamayacağı bir halin mevcut olması her zaman

¹⁵⁹ Gereklere ve dayanakları açık olarak belirtilmemekle birlikte aynı görüş için Bkz. **Artuç/Gedikli**, s.714.

¹⁶⁰ **Çiçek, İbrahim**, Açıklamalı Adli Sicil Kanunu, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul 2007, s.42; Aksi görüş: **Yılmaz**, s.97.

¹⁶¹ "...Hükümün sabıka kaydının Adli Sicilden silinmesi hakkında vaki talebin reddine dair kısmı, 1803 sayılı Af Kanununun 20. maddesi gereğince infazla ilgili olup temyiz incelenmesine tabi bulunmadığından ve esasen sanığın bu hususa ilişkin itirazı evvelce Burdur Ağır Ceza Mahkemesinin 06.08.1974 tarihli kararıyla ret edilmiş ve bu itiraz üzerine verilen karar kesin bulunmuş olduğundan bu cihet, tetkikat harici bırakılmıştır. **Memnu hakların iadesi isteğinin reddine dair kararlar aleyhine temyize müracaat olunabileceği CMUK. nun 418. maddesinde yazılı bulunduğu halde, itirazı kabul olunduğuna işaret edilerek hüküm tefhim edilmek suretiyle dilekçe sahibi yanılıtlıp itiraz yoluna başvurmak zorunda bırakıldığı anlaşıldığından ve aynı kanunun 293. maddesiyle Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 22.01.1962 tarih ve 2/1 sayılı kararında açıklandığı veçhile Cumhuriyet Savcılarının dışında temyiz yoluna başvuranların kanun yolunun veya merciinin tayininde yaptıkları bir hata müracaat edenin hukukunu ihlal etmeyeceğinden sanığın temyizinin süresinde yapıldığı ve şartını yerine getirdiği kabul edilmiştir...**" (Yargıtay, 5.CD, 11.11.1974, 1974/4252-4373).

ihimal dâhilindedir. Örneğin hak yoksunluğuna neden olan fiilin suç olmaktan çıkarıldığı veya sürekli hak yoksunluğunun süreli hale getirildiği bir durumda, idarece işlem yapılmaması üzerine yasaklanmış hakların geri verilmesi talebinde bulunulması (işlemin iptali için idari yargıdaki davanın daha uzun süreceği düşüncesiyle) zorunluluğu ortaya çıkmış olabilir. Bu gibi durumlarda hükümlüye atfedilebilecek bir kusurdan söz edilemeyeceğinden, yargılama giderlerinin devlet üzerinde kalması mümkün olmalıdır. Keza inceleme sırasında yapılmış olan gereksiz masrafların mahkûma yükletilmesi de doğru değildir. Dolayısıyla konuya ilişkin özel hüküm yerine 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na atıf yapılması veya düzenlemede bu konuda ayrı bir ifadeye yer verilmesinin isabetli olacağını düşünmekteyiz.

V. YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİNİN SONUÇLARI

A.GENEL OLARAK

Yasaklanmış hakların geri verilmesiyle hükümlü hangi haklardan yoksun kalmış ise bu hakları kullanma hakkını elde eder¹⁶². Ancak elde edilen bu hak, geçmişe şamil olmayıp, geleceğe yöneliktir¹⁶³. Bu nedenle yasaklanmış hakların geri verilmesi mahkûmun önceki hukuki statüsüne otomatik olarak kavuşmasını sağlamaz, örneğin önceki memuriyete iadesini kendiliğinden gerektirmez, sadece bu veya başka bir göreve tekrar atanabilme niteliğini/hakkını kazanmış olur¹⁶⁴. Dolayısıyla yetkili organ

¹⁶² Erem/Danışman/Artuk, s. 1040; Önder, II-III, s.829; Soyaslan, s.666.

¹⁶³ Balkuvvar, s.1274, 1298; Erem/Danışman/Artuk, s. 1028, 1030, 1040; Önder, II-III, s. 817, 829; Günal, s.4-5, 110-111; Dönmezer /Erman, III, s.420; Gözübüyük, I, s.1188,1198-1199; Soyaslan, s.666; Öztürk, s.308.

¹⁶⁴ Yargıtay, Danıştay ve Yüksek Seçim Kurulu İçtihatları da bu yöndedir: "...Yargıtay'ın yerleşmiş uygulamasına göre, bir defa kesinleşmiş kararla yasaklanmış hakların iadesine karar verildikten sonra engel halin ortadan kalktığı kabulü gerekir. Ancak somut olayda, sorunun halledilebilmesi için engel hali bulunan davacının yönetim kuruluna seçildiği 18.12.1994 tarihindeki durumunun göz önünde tutulması gerekir. Bu tarihte mevcut olan engel halin daha sonra kaldırılmış olması ile davacı yönetim kurulu üyeliği statüsünü kazanmış olamaz. Diğer bir deyişle, yasaklanmış hakların iadesi kararı geleceğe yöneliktir. Bu nedenle genel kurulun toplandığı tarihte engel hali bulunduğu anlaşılan davacının yönetim kurulu üyeliğine seçilmesine olanak bulunmadığına göre, açılan davanın mahkemece reddine karar verilmesi gerekirken aksine düşünceler ile kabulü yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir..." (Yargıtay 9.HD, 2.12.1996, 9 1996/13431 E, 1996/22203 K.); "...Bu durumda, Devlet memuru iken 657 sayılı Kanununun 48 inci maddesinde sayılan suçların herhangi birinden mahkûm olan ve bu mahkûmiyete bağlı olarak belli hakları kullanmaktan yasaklanan, söz konusu mahkûmiyeti nedeniyle memuriyeti sona eren kişiler ile Devlet memurluğuna atanmadan önce söz konusu suçların herhangi birinden mahkûm olan ve bu mahkûmiyete bağlı olarak belli hakları kullanmaktan yasaklanan, bu mahkûmiyeti nedeniyle Devlet memurluğuna atanma şartlarını taşımayan kişilerin, hak yoksunlukları sona ererek yasaklanan haklarını yeniden kazanmaları durumunda, Devlet memurluğuna atanmalarının mümkün olduğu ancak, ilgililerin arşiv kaydına alınan adli sicil bilgileri de göz önüne alınmak suretiyle idarelerin bu atamalar konusunda takdiri

mahkûmu eski veya başka bir göreve atayabilir, ancak buna zorlanamaz¹⁶⁵.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi ile mahkûmiyet ortadan kalkmayıp¹⁶⁶, sadece mahkûmiyetin sonucu olarak kaybedilen hak yoksunluklarına kavuşulduğundan¹⁶⁷ tekerrür, af ve cezanın ertelenmesi açısından olumsuz sonuçlarını doğurmaya devam edecektir¹⁶⁸. Bu nedenle örneğin af kanununda, kanundan yararlanmak için daha evvel bir suçtan mahkûm olmama koşulu varsa kapsam dışı kalacak, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 51.maddesi gereğince (hapis cezasının ertelenebilmesi için kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşulu nedeniyle) ertelemeyen yararlanamayacak veya cezası mükerrirlere özgü infaz rejimine göre (5237 sayılı TCK md.58/6) çektirilecektir.

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'na 52/2.maddesinde yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi kabul edildiği takdirde mahkûmiyetle zayı olan bilcümle askerî rütbe, unvan, memuriyet, nişan ve askerî hizmet esnasında kazanılan tekaütlük ve sair hakların geri gelmeyeceği, ancak bu kararı alanın

---

yetkileri bulunduğu sonucuna varılarak dosyanın Danıştay Başkanlığına sunulmasına 13.3.2006 gününde oybirliğiyle karar verildi..." (Danıştay 1.Dairesi, 13.3.2006 2005/1290, 2006/298) ([http:// www. danistay. gov.tr/ kararlar 113. htm](http://www.danistay.gov.tr/kararlar/113.htm), 06.05.07); Yüksek Seçim Kurulu, 07.08.1997, 1997/172-61, Yüksek Seçim Kurulu, 21.06.1997, 1997/147-52, Yüksek Seçim Kurulu, 17.05.1997, 1997/109-38 (**Hatipoğlu/Parlar**, s.97-99); Ayrıca Bkz. bir önceki dipnotta belirtilen yerlere.

¹⁶⁵ **Dönmezer /Erman**, III, s.420.

¹⁶⁶ **Dönmezer /Erman**, III, s.419; **Önder**, II-III, s.830; **Gözübüyük**, I, s.1199.

¹⁶⁷ "...Memnu hakların iadesine ilişkin mahkeme kararları, mahkûmiyeti ortadan kaldırmamakla beraber ceza mahkûmiyetinden doğan bazı hakların kullanılmasına yönelik ehliyetsizlikleri geleceğe dönük olarak ortadan kaldırmaktadır. Devlet memuriyetinde iken veya memuriyete girmeden önce 657 sayılı Kanunun 48 inci maddesinde sayılan suçları işlemek suretiyle mahkûm olan ve bu nedenle bu Kanunun 48 inci maddesinin (A) bendinin 5 numaralı alt bendinde gösterilen şartı taşımayanların, ilgili mahkemelerden memnu hakların iadesi kararı almaları durumunda Devlet memurluğuna atanabilecekleri ancak bu atama konusunda idarenin takdir yetkisi bulunduğu açıktır. Dairemizin 22.4.1992 günlü, E:1992/126, K:1992/150 sayılı kararı da bu hususu açıklığa kavuşturmuştur..." (Danıştay 1.Dairesi, 13.3.2006 2005/1290, 2006/298) ([http:// www. danistay. gov.tr/ kararlar 113. htm](http://www.danistay.gov.tr/kararlar/113.htm), 06.05.07).

¹⁶⁸ **Dönmezer /Erman**, III, s.419; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 1049; **Önder**, II-III, s.830; **Gözübüyük**, I, s.1199; **Günel**, s. 104-110; "...Memnu hakların iadesi kararı ile elde edilen şey, mahkûmiyet kararı nedeniyle, uğranılan ehliyetsizliklerin gelecek için kaldırılmasıdır. Kişi, TCK. nun 21 nci maddesinde düzenlenen kaybettiği ehliyetsizlikleri yeniden kazanmaktadır. Ancak memnu hakların geri verilmesi ile "MAHKUMİYET" ortadan kaldırılmakta, sadece mahkûmiyetin neden olduğu ehliyetsizlikler ortadan kaldırılmaktadır. Mahkûmiyet kararının mevcudiyeti ortadan kalkmadığı içindir ki bu mahkûmiyet hali davacının daha sonra bir suç işleyecek olursa TCK. nun "tekerrür" ile ilgili hükümlerine esas alınacaktır..." (AYİM, 9.24.1997, E.1997/229,K.1997/731) ([http:// www. msb. mil.tr/ ayim/ Ayim_karar_detay. asp? IDNO= 1104&ctg= 000002 000032 000002, 03.05.07](http://www.msb.mil.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=1104&ctg=000002000032000002,03.05.07)); Belirtelim ki, Erem/Danışman/Artuk (s. 1049) ve Günel (s. 110), af ve cezanın ertelenmesi açısından aksı düşüncededir.

tekrar orduya girmesi halinde yeni baştan rütbe, nişan ve madalya ve emeklilik hakkı kazanabileceği düzenlemiştir. Aynı maddenin 3.fıkrasında ise genel af ilanından mahkûm bulunan askerî şahsın nişan, rütbe ve madalya ve emeklilik hakkının geri verilmesi için bu hususun söz konusu kanunda yazılı olmasına bağlı olduğuna yer verilmiştir.

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'na 52/1.maddesi¹⁶⁹ 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ve 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun yasaklanmış hakların geri verilmesiyle ilgili askerî şahıslar hakkında da uygulanacağını düzenlemiştir¹⁷⁰. Her iki kanun yürürlükten kalmış olmakla, yapılan atfın artık 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesine yapıldığını kabul etmek gerekir.

Yasaklanmış hakların geri verilmesi üçüncü kişilerin kazanılmış haklarını etkilemez¹⁷¹.

B. ADLİ SİCİLE İLİŞKİN SONUÇLARI

5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 9.maddesine göre adli sicil bilgileri¹⁷²;

—Cezanın veya güvenlik tedbirinin infazının tamamlanması veya

—Ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran şikâyetten vazgeçme veya etkin pişmanlık veya

—Ceza zamanaşımının dolması ya da

—Genel af veyahut

—İlgilinin ölümü,

Halinde Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünce silinecek ve ölüm dışındaki sebeplerle silinenler, arşiv kaydına alınacaktır.

Yasaklanmış hakların geri verilmesine karar verildiğinde ise adli sicil bilgileri silinmemektedir. Ancak geri vermeye ilişkin karar adli sicil arşivine kaydedilmektedir (5352 sayılı ASK md.13/A, f.6).

¹⁶⁹ Memnu Hakların Ne Suretle Geri Verileceği ve Neticeleri

Madde 52 – 1 - Türk Ceza Kanunu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun memnu hakların geri verilmesi hususundaki hükümleri askerî şahıslar hakkında da tatbik olunur.

2 - Memnu hakların geri verilmesine karar verildiği takdirde mahkûmiyetle zayı olan bilcümle askerî rütbe, unvan, memuriyet, nişan ve askerî hizmet esnasında kazanılan tekaütlük ve sair haklar geri gelmez. Şu kadar ki bu kararı alan tekrar orduya girerse yeni baştan rütbe, nişan ve madalya ve tekaüt hakkı kazanabilir.

3 - Umumi af ilanından mahkûm bulunan askerî şahsın nişan, rütbe ve madalya ve tekaütlük hakkının geri verilmesi, ancak Umumi Af Kanununda yazılı olmağa bağlıdır.

¹⁷⁰ **Erman, Sahir**, Askeri Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul, 2. Bası, İstanbul 1960, s.185 (zkr. **Günel**, s41).

¹⁷¹ **Günel**, s. 113–114.

¹⁷² Bu konuda daha geniş bilgi için Bkz. **Günel**, s.115–126.

Silinen ancak arşiv kaydına alınan kayıtlar¹⁷³ “*kural olarak*” kişiyi herhangi bir haktan yoksun bırakmak için dayanak olarak kullanılamaz (5352 sayılı ASK md.10/2) ise de, kanunlarda bu konuda özel düzenleme olması halinde söz konusu arşiv kaydı hak yoksunluğu dâhil bazı hukuki işlemlere esas alınabilecektir (5352 sayılı ASK md.10/2). Dolayısıyla hak yoksunluğuna neden olan mahkûmiyetin adli sicilden silinmesine karar verilmesi halinde, silme kararıyla yasaklanmış haklar da otomatik olarak geri verilmiş olacağından, ayrıca yasaklanmış hakların geri verilmesini talep etmeye gerek kalmayacağı yönündeki görüş¹⁷⁴, ancak bir hak yoksunluğuna esas alınamayanlar açısından geçerli olabilecektir¹⁷⁵. Gerçekten 5352 sayılı

¹⁷³ Arşiv kaydına alınan bilgiler, fiilen suç olmaktan çıkarılması halinde veya ilgilinin ölümü üzerine ve her halde kaydın girildiği tarihten itibaren seksen yılın geçmesiyle ya da kanun yararına bozma veya yargılamanın yenilenmesi sonucunda verilen beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararının kesinleşmesi halinde, tamamen silinmektedir (5352 sayılı ASK md.12).

¹⁷⁴ **Kunter**, s.918; **Dönmezer/Erman**, III, s.414,416; **Öztürk**, s.308; Benzer bir yaklaşımla, adli sicildeki kaydın silinmesinin ehliyetsizliklerin fiilen kaldırılması sonucunu doğuracağı ifade edilmektedir (**Ersöy, Yüksel**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2002, s.185); Aksi yönde: **Kömürcü**, s.50.

¹⁷⁵ “...21.12.1975 tarihinde kesinleşen Altındağ İkinci Sulh Ceza Mahkemesi'nin 20.11.1975 gün ve 513/872 sayılı kararı ile TCK. nun 491/4, 522, 55/3, 59, 647 sayılı Yasanın 4 ve 6. maddeleri gereğince ertelenmiş 2000 lira ağır para cezasına hükümlü Ali Osman vekili, 15.4.1985 tarihli dilekçesi ile müvekkilinin işe girmek için müracaat ettiğinde hükümlülüğünün karşısına çıktığını ve iş bulmasına engel olduğunu ileri sürerek TCK. nun 121, 122 ve CMUK. nun 416, 417 ve 418. maddeleri gereğince memnu hakların iadesine karar verilmesini talep etmesi üzerine, dosyayı inceleyen Altındağ İkinci Ağır Ceza Mahkemesi, 16.4.1985 gün ve 93/78 sayı ile kararda Ali Osman'ın bir hakkı kısıtlanmamıştır. Bu yüzden memnu hakkın iadesi söz konusu değildir. Şayet sabıka kaydının silinmesi isteniyorsa, bu konuda bir karar vermek hükmü veren mahkemenin yetkisindedir. Esasen 647 sayılı Yasanın 7/2. maddesine göre, hırsızlık suçunun sabıka kaydı silinemez. Bu nedenle sanık vekilinin talebinin reddine dair verdiği kararın temyiz edilmesi üzerine dosyayı inceleyen Özel Daire:

647 sayılı Yasanın 7. maddesinde öngörülen hükümlülüğün adli sicilden silinmesi kararı hükümden doğacak sonuçların ortaya çıkmasına engel olan ve kuşkusuz yasal hakların geri çevrilmesini de kendiliğinden sağlayan bir hukuki işlem ve yargıdır.

Buna karşılık T.C. Yasasının 121–124 ve C.Y. Yasasının 416–420. maddelerinde öngörülen yasal hakların geri verilmesi, yargılaması ve yargısı ise yitirilen hak ve ehliyetlerin, iyi halleri hükümlüye yargı yolu ile geri verilmesidir.

Bu yargısal kararın doğurduğu sonuç ise, hükümlülüğü ve dolayısıyla geçmişteki sabıkayı kaldırıcı nitelikte olmayıp, yalnızca geri verilen haktan geçmişe yürütülmeksizin karar tarihinden sonra yeniden yararlanmayı sağlayıcı niteliktedir. Bu açıdan konusu yalnızca Ceza Yasasında öngörülen ehliyetsizliklerle de sınırlı değildir. Nitekim yasada deneme süresi, asıl cezanın çekilmesinden yahut da af, ya da süre aşımı nedeniyle cezanın düşmesinden itibaren başlamaktadır. İyi halin kanıtlanmasıyla hükümlünün ehliyetsizliği ortadan kaldırılarak hakkı geri verilmektedir. Bu düzenleme, aflat ortadan kalkan hükümlülüklerle rağmen, kimi ehliyetsizliklerin sürdürülmesini benimseyen Türk mevzuatına uygundur ve bu ehliyetsizliklerin iyi halli hükümler için kaldırılması yöntemi de yasal hakların geri verilmesini sağlayan bir uygulamadır.

Adli Sicil Kanunu'nun geçici 2.maddesinde Anayasanın 76.maddesi ile özel kanunlarda sayılan suç ve mahkûmiyetlerin arşiv bilgilerinin silinmesi benimsenmemiştir. Dolayısıyla örneğin zimmet suçundan hakkında arşiv kaydı olan kişi milletvekili adayı olmak istediğinde Yüksek Seçim Kurulu bu arşiv kaydına dayanarak adaylık isteğinin reddedecektir¹⁷⁶.

Yerel Mahkeme ise:

1 - Cezayı olduğu gibi bırakmak hüküm ve neticelerini bir mahkeme ilamıyla yok saymak mümkün değildir.

2 - Sanık vekilinin talebi, açık ve seçik olarak her istendiğinde karşısına çıkan sabıka kaydının silinmesi isteğidir. Ancak, 647 sayılı kanunun 7/B maddesine göre bu kaydı silmenin mümkün olmadığı sanık vekilince de bilindiğinden talep memnu hakların iadesi şeklinde mahkememize getirilmiş ve reddedilmiştir. Talebin kabulü halinde öncelikle hükmü veren mahkemenin görevine müdahale halinde edilmiş olacaktır. Sonra da 647 sayılı Yasanın 7/B maddesine aykırı hareket edilmiş, diğer bir deyimle kanuna karşı hile yoluna başvurulmuş olacak, silinmemiş bir sabıka hükümsüz bırakılacaktır.

Talep iadeyi mahkeme olmayıp sabıka kaydının silinmesidir. Mahkememiz buna yetkili değildir. Hükümlünün mahkemece kısıtlanmasına karar verilmiş bir hakkı da bulunmadığından, bozmaya uyulmamasına eski kararda direnilmesine karar vermiştir.

Adli sicildeki hükümlülük kaydının silinmesi 647 sayılı Yasanın 7/B maddesi gereğince hükmü veren mahkeme veya talep edenin bulunduğu yer Asliye Ceza Mahkemesi'nden, memnu hakların iadesi ise CMUK. nun 416. maddesi gereğince mahkûmun ikametgâhı olan yerin tabi bulunduğu ağır ceza işlerini gören mahkemeden talep edilebileceğinden; sanık vekilinin dilekçesinin, içeriği itibari ile memnu hakların iadesi talebini mi, yoksa adli sicildeki sabıka kaydının silinmesi talebini mi içerdiği Genel Kurulumuzca öncelikle tartışılıp memnu hakların iadesi talebini içerdiğine oybirliği ile karar verildikten sonra yapılan incelemede:

Ayrıntıları Ceza Genel Kurulu'nun 17.11.1986 gün ve 410/523 sayılı Kararında da açıklandığı gibi, TCK. nun 121 ve sonraki maddelerine göre, ister Türk Ceza Kanunundan, isterse özel bir yasadaki kaynağından, anme hizmetlerinden yasaklanma memuriyetten mahrumiyet seçme veya seçilme hakkından yoksun kılınma yasal kasıtlılık altında bulundurulma babalık veya kocalık haklarından mahrumiyet sürücü belgesinin geri alınması, emekli maaşından yoksun kılınma meslek ve sanatın tatili, işyerinin kapatılması ve benzerleri gerek bir mahkûmiyet sonucu ve gerekse ceza şeklinde hükmedilen her nevi ehliyetliksizliklerin memnu hakların iadesi yoluyla bertaraf edilmesine yasal bir engel bulunmadığından, TCK. nun 122. maddesinde açıklanan süreler geçtikten sonra talepte bulunan iyi halli hükümlünün memnu haklarının iade edildiğinin bir kararla tespit edilmesinde zorunluluk bulunduğundan, hükümlü vekilinin temyiz itirazının kabulü ile direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir.” (Yargıtay, CGK, 01.06.1987, 1987/6-201, 1987/336) [Uygun, Mehmet/ Savaş, Vural/ Mollamahmutoğlu, Sadık, Ceza Genel Kurulu Kararları (1987), Yarı-Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1987, s.45-47].

¹⁷⁶ “...647 Sayılı Yasanın 7. maddesinde öngörülen hükümlülüğün ‘adli sicilden silinmesi’ kararı hükümden doğacak sonuçların ortaya çıkmasına engel olan ve kuşkusuz yasal hakların geri verilmesini kendiliğinden sağlayan bir hukuki işlem ve yargıdır. Buna karşılık T.C.Yasasının 121-124 ve C.Yargılama Yasasının 416-420 maddelerinde öngörülen yasal hakların geri verilmesi yargılanması ve yargısı ise, yitirilen hak ve ehliyetlerin iyi halli hükümlüye yargı yoluyla geri verilmesidir. Bu yargısal kararın doğurduğu sonuç ise, hükümlülüğü ve dolayısıyla geçmişteki sabıkayı kaldırıcı nitelikte olmayıp, yalnızca geri verilen haktan, geçmişe yürütülmeksizin, karar tarihinden sonra yeniden yararlanmayı sağlayıcı niteliktedir. Bu açıdan konusu yalnızca Ceza Yasasında öngörülen

C.YASAKLANMIŞ HAKLARIN GERİ VERİLMESİ KARARININ GERİ ALINMASI

Yasaklanmış hakların geri verilmesi kararı kesinleştikten sonra mahkûm aleyhine sonuç doğuracak şekilde geri alınması mümkün değildir¹⁷⁷. Bu nedenle geri vermeden sonra meydana gelen mahkûmiyet hangi yoksunluğu gerektiriyorsa onun uygulanması ile yetinilecek ve geri verme kararına konu olan haklardan tekrar yoksun kalmak söz konusu olmayacaktır¹⁷⁸.

Mahkûm yasaklanmış hakları geri verildikten sonra yeniden bir suç işler ve buna bağlı mahkûmiyet nedeniyle sürekli hak yoksunluğuna maruz kalırsa, bununla ilgili olarak tekrar talepte bulunması mümkündür¹⁷⁹.

SONUÇ

Çalışmada 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 13/A maddesinde düzenlenen "*yasaklanmış hakların geri verilmesi (memnu hakların iadesi)*" kurumu, çeşitli yönleriyle ve özellikle 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile 1412 sayılı mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'ndaki ilgili hükümlerle karşılaştırma yapılmak suretiyle incelenmeye çalışılmış ve özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

—765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu kaldırılırken yerine konulan mevzuatta "*yasaklanmış hakların geri verilmesi*"ne ilişkin bir hükme yer verilmemesinin, Anayasanın 76.maddesi başta olmak üzere birçok kanunda yer alan sürekli hak yoksunluklarının hüküm ifade etmeye devam ettiği/edeceği hususunun öngörülememesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu eksikliğin neden olduğu hukuki boşluk kısa sürede ortaya çıkmış ve sorun 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'na eklenen 13/A maddesi ile çözülmüştür.

—Söz konusu madde eski mevzuattaki hükümlere ana hatlarıyla paralel ise de, bazı önemli farklar taşımakta ve olumlu olduğu kadar olumsuz kimi hususları ihtiva etmektedir. Bu çerçevede belirtmek gerekirse; geri verme

---

ehliyetsizliklerle de sınırlı değildir. Nitekim yasada deneme süresi asıl cezanın çekilmesinden yahut da af ya da süreaşımı nedeniyle cezanın düşmesinden itibaren başlamakta ve iyi halin kanıtlanmasıyla hükümlünün ehliyetsizliği ortadan kaldırılarak hakkı geri verilmektedir. Bu düzenleme, aflu ortadan kalkan hükümlülüklerle rağmen kimi ehliyetsizliklerin sürdürülmesini benimseyen Türk mevzuatına uygundur ve bu ehliyetsizliklerin iyi halli hükümlüler için kaldırılma yöntemi de yasal hallerinin geri verilmesini sağlayan yargılamadır. Belirtilen nedenlerle, dilekçenin kapsamına ve isteğe göre C.Yargılama Yasasının 416-420. maddeleri uyarınca bir karar verilmek gerekirken dilekçenin ve isteğin adli sicilden kaydı silinmesine ilişkin bulunduğu gerekçesiyle hüküm kurulması..." (Yargıtay, 6.CD, 15.10.1986, 1986/5235, 9129) (Hatipoğlu/Parlar, s.93-94).

¹⁷⁷ Günel, s.5,103.

¹⁷⁸ Balkuvvar, s.1301-1302.

¹⁷⁹ Önder, II-III, s.830.

talebinin yapıldığı dilekçeye bazı belgelerin eklenmesi zorunluluğu öngörülen hüküm (1412 sayılı mülga CMUK md.417) ile talebin reddi halinde deneme sürelerinin yeni baştan işlemesi gereğine yer verilen hükmün (1412 sayılı mülga CMUK md.419) -*hak arama özgürlüğünü nispeten sınırlayan niteliği de gözetildiğinde*- yeni düzenlemeye alınmamış olması isabetlidir. Bunların yanında geri vermedeki “*iyi hallilik*” koşulunun bir unsuru olarak aranan subjektif nitelikteki “*pişmanlık*” ve bunu “*ihsas etme*” (765 sayılı mülga TCK md.122; 1412 sayılı mülga CMUK md.317/f.1, bent 3) hususlarının benimsenmemesi olumlu hususlardandır. Keza talebi incelemeye yetkili mercii olarak mahkûmun ikametgâhı olan yerin tabii bulunduğu ağır ceza mahkemesi (1412 sayılı mülga CMUK md.416) yerine, hükmü veren veya hükümlünün ikametgâhının bulunduğu yerdeki aynı derecedeki mahkemenin (5352 sayılı ASK md.13/A, f.3) seçenekli olarak öngörülmesi, mahkûmun Türkiye’de ikametgâhı bulunmaması halinde ortaya çıkabilecek olası sorunları engelleyici nitelikte olması açısından yerindedir.

Yeni düzenlemenin eksik ve olumsuz olduğunu düşündüğümüz yönlerine gelince:

—Maddede yer alan “*5237 sayılı Türk Ceza Kanunu dışındaki kanunların ...*” şeklindeki kısıtlayıcı ibare nedeniyle, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu gereğince hükmedilebilecek sürekli hak yoksunluklarını geri verilmesini olanaksız hale getirmektedir. Gerçekten bu ayrıntı durumu nedeniyle 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun mevcut 219/2.maddesi gereğince uygulanabilecek sürekli hak yoksunluğunun, yasaklanmış hakların geri verilmesi yoluyla giderilmesi mümkün olmayacaktır. Keza ileri de şu veya bu nedenle Kanunda yer alması muhtemel benzer düzenlemeler açısından da aynı sorun gündeme gelebilecektir. Dolayısıyla aynı zamanda Anayasanın eşitlik ilkesine de aykırılık oluşturacak nitelikteki söz konusu sınırlama maddeden çıkartılmalıdır.

—Sürelî hak yoksunluklarının hükümde belirtilen veya kanunda öngörülen sürelerin geçmesiyle kendiliğinden kalkacağı ve bu nedenle geri vermeye konu hak yoksunluklarının sürekli nitelik taşıyanlar olduğu doğal ise de, kurumun niteliğinin net olarak ortaya konması ve olası tereddütlerin önüne geçilmesi açısından, maddede bu hususa açıkça yer verilmelidir.

—Düzenlemede yasaklanmış hakların geri verilmesi talebini, mahkûmun yanında “*vekilinin*” de yapabileceğine yer verilmiştir. Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebinin niteliği ile aksi yönde bir hükmün bulunmaması hususları gözetildiğinde, talebi mahkûmun yanında vekilinin (avukatının) de yapabileceğinin açık olması karşısında, bu konunun ayrıca belirtilmesi gerekli değildir.

—Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi üzerine mahkeme incelemesini dosya üzerinde yürütmek yerine Cumhuriyet savcısını ve

hükümlüyü dinlemek suretiyle yapmak isterse (5352 sayılı ASK md.13/A, f.4), kanımızca bunun duruşma açılarak yapılması zorunludur. Bununla birlikte konunun açık olmaması nedeniyle oluşabilecek muhtemel tereddütlerin giderilebilmesi için bu halde incelemenin duruşmalı yapılması gerektiği hususunda açık bir düzenlemeye yer verilmelidir.

—Mahkemenin vereceği kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolu açıkça belirtilmesi yerine 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na atıf yapılması isabetli olmamıştır. Zira burada öngörülen itiraz, istinaf ve temyiz kanun yolları, kamu davasının kendine özgü niteliği ile bu süreçteki kararlar ve sonundaki hüküm esas alınarak dizayn edilmiştir. Oysa yasaklanmış hakların geri verilmesi gerek konu, gerek nitelik ve gerekse incelenme usulü açısından tamamen farklı yapıda bir kurumdur. Bu durumun doğal sonucu olarak yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi üzerine verilen kabul veya ret kararları soruşturma veya kovuşturma evrelerindeki hâkim veya mahkeme kararlarından veya kovuşturma evresi sonucunda verilen hükümlerden olmadığından, maddede öngörülen atıf yöntemi terk edilerek, uygun görülecek kanun yolu açıkça belirtilmelidir.

—Yasaklanmış hakların geri verilmesi talebi nedeniyle yapılan bütün masrafların hükümlüden alınması zorunluluğu, adil olmayan sonuçlar doğurabilecektir. Bu nedenle hükümlüye kusur atfedilemeyecek hallerde -ör. gereksiz yere harcama yapılmış olması ihtimalinde- masrafın kısmen veya tamamen Devlet üzerinde bırakılmasına olanak verecek bir düzenleme yapılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Bu Kanunu Hazırlayan Komisyon Tarafından Yazılan Esbabı Mucibesi, Hapishane Matbaası, Ankara 1937.
- Adalet Bakanlığınca Hazırlanan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı ve Gerekçesi (2003), Ankara 2003.
- Akdağ, Selami**, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi, Olgaç Matbaası, Ankara 1978.
- Artuç, Mustafa/ Gedikli, Cemil**, Yeni Yargıtay Kararları Işığında TCK-CMK-CGİK Çocuk Koruma ve 5560 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler (Yeni Ceza Adalet Sistemi), 2.Baskı, Kartal Yayınevi, Ankara 2007.
- Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Yenidünya, Caner**, 5237 Sayılı Yeni TCK.'ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler I, Yeniden Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.
- Aygen, Dilaver**, Açıklamalı İçtihatlı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun, Turhan Yayınevi, Ankara 2002.
- Balkuvvar, Ziya**, “*Memnu Hakların İadesi Müessesesi*”, Adliye Ceridesi, Sa.11,Ankara 1942.
- Centel, Nur**, “*Yeni Türk Ceza Yasası ve Kadın*”, [http:// www. nurcentel. com/ makaleler/ yenitckvekadin. pdf](http://www.nurcentel.com/makaleler/yenitckvekadin.pdf), 03.05.07.
- Centel, Nur/ Zafer, Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve İlgili Mevzuata Göre Yenilenmiş 3. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2005.
- Centel, Nur/ Zafer, Hamide/ Çakmut, Özlem**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile İlgili Mevzuata Göre Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2006.
- Çiçek, İbrahim**, Açıklamalı Adli Sicil Kanunu, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul 2007.
- Demir, Ali**, “*Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi Konusu Üzerine Bir İnceleme*,” Adalet Dergisi, Yıl: 81, Sa.5,1990.
- Demirbaş, Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş-Genişletilmiş 2.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.
- Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. 3, 10.Bası, İstanbul 1985.

- Erem, Faruk/Danışman, Ahmet/Artuk, Mehmet Emin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 1997.
- Erman, Sahir**, Askeri Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul, 2. Bası, İstanbul 1960.
- Ermış, Minip**, “TCK ve CMK Aralık 2006 Değişiklikleri”, [http:// www.turkhukuksitesi.com/makale_533.htm](http://www.turkhukuksitesi.com/makale_533.htm), 03.05.07.
- Ersoy, Yüksel**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2002.
- Gözübüyük, Abdullah Pulat**, Alman, Fransız, İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunlarıyla Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Şerhi, C. 1, Genişletilmiş 5.Bası, İstanbul (tarihsiz).
- Günal, Yılmaz**, Adli Yolla Memnu Hakların İadesi, AÜSBF Yayınları No:123–105, Sevinç Matbaası, Ankara 1961.
- Hafızoğulları, Zeki**, “5237 s. Türk Ceza Kanununda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, [http:// www.abchukuk.com/ cezahukuku/ guvenlik-tedbirleri.html](http://www.abchukuk.com/cezahukuku/guvenlik-tedbirleri.html), 06.05.07.
- Hakeri, Hakan**, Ceza Hukuku Temel Bilgiler, Şeçkin Yayınevi, Ankara 2006.
- Hatipoğlu, Muzaffer/ Parlar, Ali**, Açıklamalı Gerekçeli İçtihatlı Seçim Kanunları ve Seçim Suçları, Ankara 2004.
- İçel, Kayıhan**, “Anayasa Hükümleri ve Yüksek Mahkemelerin Kararları Çerçevesinde Af, Şartla Salıverme ve Ertelemeye İlişkin Yasal Düzenlemelerin Yasaklanmış Haklar Üzerindeki Etkileri”, Anayasa Yargısı, s.209–218, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg18/ICEL.PDF>, 03.05.07.
- İçel, Kayıhan/Sokulu-Akıncı, Füsun/ Özgenç, İzzet/ Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Selami F/Ünver, Yener**, İçel Yaptırım Teorisi, 3.Kitap, Beta Yayınevi, İstanbul 2000.
- Kömürcü, Mehmet**, Adli Sicil Kayıtları Sabıka kayıtlarının Silinmesi ve İlgili Konular, 3.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2005.
- Köni, Burhan**, “Önsöz”, in: Adli Yolla Memnu Hakların İadesi, AÜSBF Yayınları No:123–105, Sevinç Matbaası, Ankara 1961.
- Kunter, Nurullah**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş 8. Bası, İstanbul 1986.
- Kunter, Nurullah/Yenisey, Ferudun/Nuhoğlu, Ayşe**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15.Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2006.

- Önder, Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt II-III, Beta Yayınevi, İstanbul 1992.
- Özbek, Veli Özer / Bacaksız, Pınar/ Doğan, Koray**, Ceza Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006.
- Özbek, Veli Özer**, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı-Gereğçeli-İçtihatlı), Cilt 1, Genel Hükümler (Madde 1–75), 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.
- Özbek, Veli Özer/ Doğan, Koray**, “*Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 5560 sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi*”, Ceza Hukuku Dergisi, Sa.2, Aralık 2006.
- Özgenç, İzzet**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006.
- Öztürk, Bahri**, Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Ankara 1994.
- Öztürk, Bahri/ Erdem, Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, Yeni TCK’ya Göre Yenilenmiş 9.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006.
- Pradel, Jean**, Çağdaş Sistemlerde Karşılıklı Ceza Usulü, ISISC Kolokyumlarının Sentez Raporu (Çev. Sulhi Dönmezer) Beta Yayınevi, İstanbul 2000.
- Savaş, Vural/ Mollamahmutoğlu, Sadık**, Türk Ceza Kanunu Yorumu, C. 1, Ankara 1995.
- Soyaslan, Doğan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 1998.
- Sözüer, Adem**, “*Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu*”, Anayasa Yargısı, s.233–234 ([http:// www. anayasa. gov.tr/ eskisite/ anyarg18/ SOZUER. PDF](http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg18/SOZUER.PDF), 03.05.07).
- Sözüer, Adem/ Dursun, Selman**, “*TCK, CMK ve Kabahatler Kanunu’ndaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor?*”, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sa.9, Aralık 2006.
- Şimşek, Cem**, “*5352 sayılı Adli Sicil Kanunu Kapsamında Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi ve Bu Kurumun 765 Sayılı Yasa Kapsamındaki Memnu Hakların İadesinden Farkları*”, Manisa Barosu Dergisi, Yıl 26, Sa.100, Ocak 2007.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı, Ankara 2000.
- Taner, Tahir**, Ceza Hukuku Umumi Kısım, İÜHF Yayını No: 95, İstanbul 1949.

- Taşdemir, Kubilay/ Özkepir, Ramazan,** Son Değişikliklerle Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Turhan Yayınevi, Ankara 2000.
- Toroslu, Nevzat,** Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, Ekim 2005.
- Toroslu, Nevzat,** “*Ertelenmiş Mahkûmiyetin Memuriyete Etkisi*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Jale Akipeke’e Armağan, Konya 1991.
- Turhan, Faruk,** “*Yeni Türk Ceza Kanunu’na Göre Ceza Mahkûmiyetinin Sonucu Olarak Seçme ve Seçilme Hakkından Yoksunluk*”, Yerel Siyaset Aylık Bilimsel Siyasi Dergi, [http:// www. yerelsiyaset. com/v2/ index. php? goster= ayrinti& id=634](http://www.yerelsiyaset.com/v2/index.php?goster=ayrinti&id=634), 31.07.07.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 10.Baskı, Ankara 2005.
- Uygun, Mehmet/ Savaş, Vural/ Mollamahmutoğlu, Sadık,** Ceza Genel Kurulu Kararları (1987), Yarı-Açık Cezaevi Matbaası, Ankara 1987.
- Uygun, Mehmet/ Savaş, Vural/ Mollamahmutoğlu, Sadık,** Ceza Genel Kurulu Kararları (1988–1989–1990–1991), Adalet Matbaacılık, Ankara 1991.
- Yılmaz, Ejder,** Hukuk Sözlüğü, Yenilenmiş 9.Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2005.
- Yılmaz, Zekeriya,** “*Hak Yoksunlukları ve Yasaklanmış Hakların Geri verilmesi Kurumu Üzerine Bir Değerlendirme*”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, Sa.7, Mart 2007.
- Yurtcan, Erdener,** Ceza Yargılaması Hukuku, 9.Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2002
- Yüce, Turhan Tufan,** Ceza Hukuku Dersleri, C.1, Manisa 1982.
- Yüksek Mahkeme Kararları (Özel Arşiv).

KISALTMALAR

ASK	: Adli Sicil Kanunu
AY	:Anayasa
Bkz	: bakınız
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
E	: esas
f	: fıkra
HD	: Hukuk Dairesi
İK	: İcra ve İflas Kanunu
in	: içinde
K	: karar
Karş.	: karşılaştırmız
md	: madde
RG	: Resmi Gazete
s	: sayfa
Sa	: sayı
t	: tarih/tarihli
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vb	: ve benzeri
vd	: ve devamı
Y	: Yargıtay
zkr	: zikreden